

# Emigracija iz Požeško-slavonske županije - razlozi odlaska naspram razloga ostanka

---

**Rendulić, Magdalena**

**Master's thesis / Diplomski rad**

**2021**

*Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:* **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

*Permanent link / Trajna poveznica:* <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:539536>

*Rights / Prava:* [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

*Download date / Datum preuzimanja:* **2024-08-12**



Sveučilište u Zagrebu  
Filozofski fakultet  
University of Zagreb  
Faculty of Humanities  
and Social Sciences

*Repository / Repozitorij:*

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb  
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



Sveučilište u Zagrebu – Filozofski fakultet

Odsjek za sociologiju

**Emigracija iz Požeško-slavonske županije: razlozi odlaska naspram  
razloga ostanka**

Diplomski rad

Studentica: Magdalena Rendulić

Mentor: doc. dr. sc. Drago Župarić-Iljić

Zagreb, rujan 2021.

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad „Emigracija iz Požeško-slavonske županije: razlozi odlaska naspram razloga ostanka“ izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentora doc. dr. sc. Drage Župarića-Iljića. Svi navedeni podaci u radu su istiniti te prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava, ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

## Sadržaj

<b>1. UVOD</b> .....	5
<b>1.1 CILJEVI I SVRHA</b> .....	6
<b>2. TEORIJSKI OKVIR</b> .....	6
<b>2.1 POTISNI I PRIVLAČNI FAKTORI</b> .....	6
<b>2.2 „TEŽNJE I MOGUĆNOSTI“</b> .....	6
<b>2.3 „ODLJEV MOZGOVA“</b> .....	7
<b>2.4 TEORIJA MIGRANTSKIH MREŽA</b> .....	7
<b>3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA</b> .....	8
<b>3.1 UZORAK</b> .....	9
<b>3.2 OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA</b> .....	10
<b>4. POŽEGA I POŽEŠKO-SLAVONSKA ŽUPANIJA</b> .....	10
<b>4.1 KRETANJE BROJA STANOVNIKA</b> .....	11
<b>4.2 ISELJAVANJE MLADIH</b> .....	12
<b>4.3 DOBNO-SPOLNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA</b> .....	13
<b>4.4 RADNO NE/AKTIVNO STANOVNIŠTVO</b> .....	13
<b>4.5 OBRAZOVNE PRILIKE</b> .....	14
<b>4.6 INDUSTRIJA POŽEGE I POŽEŠKO-SLAVONSKE ŽUPANIJE</b> .....	15
<b>4.7 PROMETNA INFRASTRUKTURA</b> .....	16
<b>5. MIGRACIJA</b> .....	17
<b>6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA – SUDIONICI KOJI SU EMIGRIRALI VAN POŽEŠKO-SLAVONSKE ŽUPANIJE</b> .....	20
<b>6.1 VRIJEME I MJESTO EMIGRACIJE</b> .....	20
<b>6.2 POMOĆ I PODRŠKA PRI ODLUCI O EMIGRACIJI</b> .....	20
<b>6.3 POMOĆ PRI DOLASKU NA DESTINACIJU</b> .....	21
<b>6.4 STRUČNA SPREMA</b> .....	21
<b>6.5 BRAČNI STATUS I OBITELJSKI RAZLOZI</b> .....	22
<b>6.6 RAZLOZI EMIGRACIJE</b> .....	23
<b>6.7 GODIŠNJI BROJ POSJETA RODNOM KRAJU</b> .....	25
<b>6.8 PLAN ZA POVRATAK U RODNI ZAVIČAJ</b> .....	26
<b>6.9 MOGUĆNOST POPRAVKA SITUACIJE/UBLAŽAVANJA EMIGRACIJE</b> .....	27
<b>6.10 PROMJENE POTREBNE ZA POVRATAK EMIGRANATA</b> .....	28
<b>7. REZULTATI ISTRAŽIVANJE – SUDIONICI KOJI ŽIVE NA PODRUČJU POŽEŠKO-SLAVONSKE ŽUPANIJE</b> .....	29
<b>7.1 ZAPOSLENOST</b> .....	29
<b>7.2 BRAČNI STATUS</b> .....	29

<b>7.3 RAZMIŠLJANJE O EMIGRACIJI</b> .....	30
<b>7.4 ZEMLJE POTENCIJALNE ILI ŽELJENE EMIGRACIJE</b> .....	31
<b>7.5 POTICAJ NA RAZMIŠLJANJE O EMIGRACIJI</b> .....	31
<b>7.6 MJERE GRADA/ŽUPANIJE ZA UBLAŽAVANJE EMIGRACIJE</b> .....	32
<b>7.7 MOGUĆNOST POPRAVKA SITUACIJE</b> .....	33
<b>7.8 NEGATIVNI UČINCI NA GRAD/ŽUPANIJU</b> .....	34
<b>7.9 POZNAVANJE SA EMIGRANTIMA I NJIHOV MOGUĆI POVRATAK</b> .....	34
<b>8. MJERE GRADA/ŽUPANIJE I NJIHOV UČINAK</b> .....	35
<b>9. RASPRAVA</b> .....	38
<b>10. ZAKLJUČAK</b> .....	44
<b>11. LITERATURA I IZVORI:</b> .....	46
<b>12. SAŽETAK</b> .....	49

## 1. UVOD

U ovom diplomskom radu bavit ću se emigracijom iz Požege i okolice, tj. iz Požeško-slavonske županije. Poticaj na rad je uvid u iseljenost velikog broja stanovnika županije, opći pad populacije kao i loša gospodarska perspektiva na tome području. I sama sam kao jedna od mladih osoba koji su otišli iz županije uvidjela puno razloga koji su me nagnali da napustim to područje, kao što slično vrijedi i za moje kolege i kolegice koji su napravili isto. Stoga je važnost ove teme u razumijevanju razloga za emigracijom, ali i u sagledavanju nejednakog prostornog, ekonomskog i sociodemografskog razvoja hrvatskih regija, pri čemu navedene nepovoljne uvjete mehaničkog odljeva stanovništva treba istražiti kako bi se ti uvjeti u navedenoj županiji eventualno nastojali popraviti. Navedena županija ima, prema zadnjim podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS) iz 2011., 78034 stanovnika. Prema zadnjim podacima DZS-a, u 2019. godini, vanjskih emigranata iz Požeško-slavonske županije bilo je 1078, a emigranata u drugu županiju bilo je 720. Nagli porast iseljavanja je uočljiv u usporedbi 2015. godine naspram 2014. godine. Novi pojačani val emigracije počinje s tada novom mogućnošću rada izvan države ulaskom u EU i slobodnim kretanjem radne snage među državama članicama. Kako navodi Jurić (2017:339), masovno iseljavanje je počelo 1. srpnja 2015. kada je Njemačka otvorila svoje granice i mogućnost zapošljavanja hrvatskim građanima. Ali stanovnici Požeško-slavonske županije ne biraju samo Njemačku kao mjesto odredišta, postoje razna odredišta koja odabiru prema svojim preferencijama, težnjama i mogućnostima. U prvom dijelu rada pisat ću općenito o trenutnom gospodarskom i sociodemografskom stanju, kao i o stanju infrastrukture u Požegi i Požeško-slavonskoj županiji. Također, u ovom dijelu pisat ću i o mogućnostima višeg kao i dodatnog obrazovanja u gradu/županiji što je jedna od stavki koja utječe na emigraciju stanovništva zbog nedostatka raznolikosti istog. Nadalje, drugi dio rada donosi prikaz dijela istraživanja koji je fokusiran na ljude koji su iselili iz grada/županije. U tom dijelu rada odgovorit će se na pitanja poput; Koja dobna skupina najviše iseljava?; Koji su glavni razlozi iseljavanja?; Kakvu su pomoć sudionici imali pri odluci?; Kakvu su pomoć sudionici imali pri dolasku na destinaciju? itd. U trećem dijelu rada će biti prikaz dijela istraživanja koji je fokusiran na sudionike koji žive u Požegi i Požeško-slavonskoj županiji i njihove aspiracije i mogućnosti vezane za odlazak/ostanak u gradu/županiji dajući odgovor na pitanja; Jesu li razmišljali o iseljenju?; Znaju li nekoga tko je odselio?; Kako emigracija utječe na grad/županiju?; Što sudionici vide kao mogućnost popravka

situacije tj. smanjenja emigracije? itd. Četvrti dio istraživanja odnosi se na mjere koje su, grad/županija, proveli kako bi se ublažila emigracija u gradu/županiji i kako bi se osigurao povratak emigranata na navedeno područje.

## **1.1 CILJEVI I SVRHA**

Glavna svrha ovog rada je istražiti zašto ljudi iseljavaju s područja Požeško-slavonske županije, kao i zašto ostaju na navedenom području, kako bi se otkrili načini ublažavanja emigracije. Dakle, cilj ovog rada je dvojak: ispitati što je to što lokalno stanovništvo potiče da odlazi ili zadržava da ostane u gradu/županiji; te što one odseljene potiče na razmišljanje o povratku; te vidjeti postoji li mogućnost ublažavanja emigracije iz područja Požeško-slavonske županije; ako da, koji su konkretni nacionalni i lokalni poticaji potrebni da se to ostvari.

## **2. TEORIJSKI OKVIR**

Polazne teorije, korištene u radu su teorija potisnih i privlačnih faktora Everetta Lee-a, teorijski model „težnji i mogućnosti“ Carlinga i Schewela, teorija o „odljevu mozgova“ i teorija migrantskih mreža.

### **2.1 POTISNI I PRIVLAČNI FAKTORI**

Teorija E. Lee-a nam govori da postoje privlačni i potisni faktori pri migraciji. Privlačni faktori su oni koji privlače migranta da seli u neku specifičnu državu, a potisni faktori su oni koji potiču migranta na odlazak iz matične države. Potisni i privlačni faktori se dijele u četiri kategorije. Prema E. Lee-u (Lee, 1966: 47-57) potisni mogu biti promjene u prirodnom okruženju, čimbenici ekonomske naravi, socijalni čimbenici i politički čimbenici. A privlačni se dijele na bolje ekonomske mogućnosti u drugoj sredini, stjecanje bolje naobrazbe i boljih uvjeta rada, boljih životnih uvjeta i čist okoliš i odlazak za osobom koja na neki način privlači. Uz potisne i privlačne faktore, postoje i razni facilitirajući faktori koji olakšavaju ili otežavaju sam proces odluke i selidbe poput migrantskih mreža, slaganja ili neslaganja obitelji sa odlukom o selidbi, poznavanje kulture, jezika, financijske ne/mogućnosti itd.. Facilitirajućih faktora je jako puno i često je njihovo djelovanje individualno od osobe do osobe.

### **2.2 „TEŽNJE I MOGUĆNOSTI“**

Kroz revidirani teorijski model tzv. „težnji i mogućnosti“ Carlinga i Schewela (2018) istražiti ćemo proces promišljanja, donošenja odluka o činu selidbe ili pak ostanka kao vrsti (ne)željene nemobilnosti (aspiration vs ability model). Teorija težnji i mogućnosti Carlinga i Schewela (2018) nam govori da su težnja i mogućnost, za selidbom

ili za ostankom, povezani i da jedno može isključivati drugo. Govori kako u različitim grupama i kroz različito vrijeme postoje razni faktori koji mogu utjecati na težnju ili mogućnost za emigracijom ili na oboje. Kao na primjer u doba ekonomske krize, ako je došlo do velike nezaposlenosti, nastaje velika potražnja za poslom koja može utjecati na težnju za emigracijom, ali možda mogućnost ili nemogućnost ostvarenja mobilnosti zbog drugih faktora utječu na samu odluku za istom. Može se dogoditi i da netko ima mogućnost za emigracijom, ali nema želju za istom. Ove dvije komponente utječu jedna na drugu i teško ih je zapravo idealtipski razdvojiti. Ako želja postoji, a nema mogućnosti ili obrnuto jedna drugu isključuju i često ne dolazi do konkretnog čina poput emigracije.

### **2.3 „ODLJEV MOZGOVA“**

Odljevom mozгова ili „brain drain“, eng. nazivamo pojavu odlaska visokoobrazovanog stanovništva iz neke zemlje. Visokoobrazovani stručnjaci, znanstvenici, inženjeri odlaze iz matične zemlje u neku drugu zemlju i doprinose toj drugoj zemlji svojim znanjima i vještinama. Neka od istraživanja koja pokazuju djelovanja ovog fenomena su: Tomić (2019) „Migracije i suvremeno društvo“, Ognjan (2019) „Odljev mozгова iz zemalja u razvoju“ i Đuras (2018) „Proces odljeva mozгова i kako ga zaustaviti?“. Obično se prijelaz događa iz zemlje u razvoju u zemlju koja je već razvijena. To najčešće dovodi do nazadovanja ili stagniranja gospodarstva u matičnoj zemlji. Visokoobrazovani emigranti doprinose razvoju ekonomije i kulture u državi primitka (brain gain), a ista područja nazaduju ili stagniraju u matičnoj zemlji (brain drain). Uz pojam „brain drain“ se veže i pojam „brain waste“. „Brain waste“ označava zapošljavanje izvan struke, tj. napuštanje profesije. Kada osoba ne može pronaći posao u struci zapošljava se na poslu za koji se nije školovala, koje je najčešće u nižekvalificiranom zanimanju.

### **2.4 TEORIJA MIGRANTSKIH MREŽA**

„Migrantske mreže mogu se odrediti kao setovi interpersonalnih veza koje povezuju migrante, prijašnje migrante i nemigrante u područjima porijekla i odredišta, kroz odnose srodstva, prijateljstva i zajedničkog lokalnog porijekla“. (Massey et al. prema Mesić, 2002: 350). Kada govorimo o vezama koje povezuju navedene grupe, one mogu utjecati na biranje destinacije emigracije. A isto tako, ako izostanu te veze, može doći do toga da se osoba ne odluči na emigraciju zbog nedostatka informacija o gradu/državi u koju iseljavaju, nedostatka pomoći pri dolasku na destinaciju oko zapošljavanja,



smještaja, učenja jezika, privikavanja na kulturu i slično. Iako izostanak migrantskih mreža može biti sprječavajući faktor kod emigracije, ne mora biti u svakom slučaju.

### **3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA**

Istraživanje sam provela putem kombiniranog pristupa desk-studije i kvalitativne metode polustrukturiranih intervjua. Izrađena su dva različiti protokoli za dvije ispitane skupine (oni koji su emigrirali i oni koji žive na području Požeško-slavonske županije, te su eventualno razmišljali o selidbi) te su izrađeni pozivno pismo i informirani pristanak. Istraživanje je odobreno od strane Povjerenstva za prosudbu etičnosti istraživanja Odsjeka za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 15. srpnja 2021. godine. Istraživanje je provedeno u periodu od 16. srpnja 2021. do 20. kolovoza 2021. Prije provođenja polustrukturiranog intervjua poslano je pozivno pismo u kojem se navelo koliko će trajati intervjui, zaštita privatnosti, ciljevi i svrha rada i način na koji će se intervju provesti. Na početku svakog intervjua sudionik je pitan da li na temelju poslanog i pročitano informiranog pristanka pristaje sudjelovati u istraživanju za diplomski rad i nakon dobivenog pristanka je počeo intervju.

Pitanja u protokolu, za emigrante, odnosila su se na razloge odlaska, poticaja na emigraciju, vrijeme emigracije i mogućnost eventualnog povratka. A pitanja za sudionike koji žive na području promatrane županije su se odnosila na uvid u razloge ne/razmišljanja o emigraciji, te postoji li mogućnost popravka situacije tj. ublažavanja emigracije. Odgovori u polustrukturiranom intervjuu nisu bili ponuđeni, nego su tijekom razgovora sudionici naveli što su glavni razlozi iseljavanja i razmišljanja o emigraciji. Njihovi odgovori su onda podijeljeni u kategorije, koje su okrupnjene i objedinjene u tematske sklopove prema sličnosti odgovora (korupcija, politika i sl.). Intervjui su provedeni uživo ili preko online programa za komunikaciju Messenger poziv. 19 intervjua je provedeno uživo, a 14 je provedeno online. Svi intervjui su snimljeni aplikacijom na mobitelu „Snimač zvuka“ i pohranjeni su na računalu istraživača. Intervjui su u prosjeku trajali 13 minuta, najkraći je bio pet minuta, a najduži 20 minuta. Transkripti provedenih intervjua su obrađeni tj. kodirani u programu MAXQDA. S obzirom na epidemiološku situaciju intervjui su napravljeni online s ljudima koji su odselili iz ovog područja, a odabrani su po prigodnom uzorku preko tematskih Facebook grupnih stranica (Još malo mladi u Frankfurtu, Idemo u svijet – Njemačka, Hrvati u Austriji, itd.).

### 3.1 UZORAK

Intervjui su provedeni sa 33 sudionika koji su odabrani prigodnim uzorkom. Njih 15 je van države, a njih 18 živi na promatranom području. Od navedenih 15, koji su van države, osam je žena i sedam muškaraca. Najmlađi sudionik ima 20 godina, a najstarija sudionica 53 godine. Sudionici su podijeljeni u tri dobne skupine. Skupinu koju sam odvojila pod mlade su oni koji su od 18 do 30 godina, a od 18 do 30 sam odvojila jer je to najčešće vrijeme kada je moguće da su se osobe odlučile studirati ili ne ići na studij. Ako su otišli na studij moguće je da su do 30-e studirali i nakon toga su se odlučili za trajno mjesto stanovanja. Ako nisu otišli na studij, završili su srednju školu, također su se već odlučili za mjesto stanovanja. Od 30 do 50 je zrela dob. Odlučila sam se ovako odrediti dobnu granicu iz razloga što smatram da si u to vrijeme ljudi najčešće grade život (kupnja nekretnine, zaposlenje, vjenčanje, djeca...). Ako u toj dobi ljudi vide da mogu to izgraditi i uspjeti ostvariti svoje želje i ambicije u matičnom gradu/županiji najčešće se ne odlučuju na emigraciju. A osobe koje su 50+ već imaju ili nemaju ostvarene želje i ambicije. Ako imaju sve ostvareno, ne razmišljaju o emigraciji, ako nemaju, jako teško se u kasnijoj dobi odlučuju na preseljenje iz raznih razloga (stari roditelji, napuštanje obitelji, rodbine, prijatelja, doma...). Dobne skupine su odabrane kroz iščitavanje raznih istraživanja poput Božić i Burić (2005) „Migracijski potencijal Hrvatske-mikroanalitički aspekti“ i Peruško (2016) „Uzroci emigriranja mladih“.

Deset sudionika je, u vrijeme istraživanja, prebivalo u Njemačkoj, dvoje u Finskoj i po jedno u Sloveniji, Austriji i Švicarskoj. Od navedenih 18 sudionika, koji žive na području Požeško-slavonske županije, njih osam je muškaraca i deset žena. Najmlađi sudionik ima 20 godina, a najstariji 54 godine. Devet sudionika živi u gradu, a devet ih je iz sela koje je najmanje 10km udaljeno od grada. Ljudi koji su ostali u županiji odabrani su prigodnim uzorkom, s tim da su podijeljeni po životnoj dobi, mjestu stanovanja (grad, selo unutar 10km od grada, selo koje je više od 10km udaljeno od grada) i napravljeni su intervjui s njima oko razloga zašto su ostali s obzirom na težnje i mogućnosti selidbe. Granica od 10km je ciljano odabrana kao granica razdvajanja semi-urbanog i ruralnog prostora jer izvan te granice nema mogućnosti gradskog prijevoza, što onda otežava pristup gradu i svim uslugama koje grad nudi (posao, trgovine, za mlade mogućnost izlaska u grad, kulturni i sportski sadržaji i slično).

Uz podatke prikupljene terenskim istraživanjem, u radu se analiziraju i službeni hrvatski statistički podaci, državni i lokalni izvještaji, kao i sekundarna literatura o sličnim

istraživanjima na ovu temu (npr. Peračković i Rihtar, 2016; Jurić, 2017; Rajković Iveta i Horvatin, 2017).

### **3.2 OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA**

U istraživanju i pisanju rada bila sam suočena sa par ograničenja. Jedno od ograničenja je nemogućnost provođenja intervjua sa visokopozicioniranim sudionicima koji su zaposleni u javnim službama lokalne i regionalne (županijske) samouprave. Pozivno pismo je bilo poslano, ali nijedan/na službenik/ca nije pristala na provođenje intervjua pravdajući se razlogom da nemaju slobodnog vremena. Stoga su podaci o mjerama grada/županije pronađeni na njihovim internetskim stranicama. Još jedno od ograničenja je nemogućnost pronalaska sudionika sa osnovnim obrazovanjem prilikom korištenja metode „snježne grude“. Metoda je pripomogla pri traženju novih sudionika u istraživanju, ali je također i odmogla pri odabiru sudionika sa određenim karakteristikama, poput stupnja obrazovanja. Sama metoda „snježne grude“ se temelji na proširivanju uzorka putem preporuka postojećeg, odabranog, uzorka. Sudionici, koji su pristali sudjelovati u istraživanju, su me upućivali na druge osobe koje bi mogla ispitati. Nijedan od sudionika me nije uputio na osobu koja ima osnovno obrazovanje, a sama ne poznajem nijednu osobu koja ga ima, stoga je u istraživanju sudjelovala samo jedna osoba sa osnovnim obrazovanjem. I zadnje ograničenje s kojim sam se susrela pri pisanju diplomskog rada je nemogućnost dobivanja preciznih podataka o iseljenju iz Republike Hrvatske, kao ni o emigraciji iz Požeško-slavonske županije. Podaci Državnog zavoda za statistiku se vode prema broju migranata koji odjave/prijave svoje boravište unutar/izvan Hrvatske. Stoga oni koji se ne odjave ili ne prijave s mjesta boravišta ili prebivališta, nisu navedeni u podacima Državnog zavoda za statistiku i moraju se koristiti procjene pri istraživanju migracijskog obima i trendova.

## **4. POŽEGA I POŽEŠKO-SLAVONSKA ŽUPANIJA**

Požega, centar Požeško-slavonske županije, od 1929. do 1991. nosila je ime Slavonska Požega. Požeško-slavonska županija uz sam grad Požegu obuhvaća ukupno i 32 naselja od kojih je pet gradova; grad Požega, Kutjevo, Pakrac, Pleternica i Lipik. Također postoji i pet općina, a to su općine Velika, Čaglin, Brestovac, Kaptol i Jakšić.

Područje Požege ima (prema popisu stanovništva iz 2011. godine) 26248 stanovnika, a osim same Požege obuhvaća i nekoliko prigradskih naselja, te nešto udaljenijih manjih sela. Uže gradsko područje ima 20506 stanovnika. Prema službenim podacima Državnog

zavoda za statistiku, do kraja 2018. godine cijela Hrvatska je imala 4087843 stanovnika, dok je 2014. taj broj bio 4238389. To bi značilo da je u četiri godine Hrvatska izgubila 150546 stanovnika. Požeško-slavonska županija je, prema službenim podacima, od 2014. godine do kraja 2018. izgubila 7109 stanovnika. 2014. godine bilo je 74991 stanovnika, krajem 2018. taj broj je pao na 67862. Naravno, službene procjene nisu uvijek potpuno točne jer dio stanovništva se, često, ne odjavi s prebivališta, između ostalog, iz mogućeg razloga jer ne žele prestati koristiti usluge Zavoda za zdravstveno osiguranje kao na primjer usluge zubara i liječnika. Što se tiče grada Požege, on je na popisu stanovništva iz 2011. godine brojao 26248 građana. Iz Požege se krajem 2018. godine iselilo ukupno 889 građana, od toga 354 u inozemstvo (DZS, 2018). Požega je krajem 2018. godine, prema podacima Državnog zavoda za statistiku, brojala svega 23572 stanovnika (DZS, 2018).

#### **4.1 KRETANJE BROJA STANOVNIKA**

Požeško-slavonska županija ima nekoliko nacionalnih manjina koje su se doselile u doba Habsburške i Austro-Ugarske monarhije i nakon toga. Najveći je broj Srba (6%), njih slijede Česi (0,83%), Talijani (0,76%), Albanci (0,25%), Mađari (0,21%) i Slovaci (0,12%). Od kada je počelo popisivanje stanovništva 1857. godine do 1971. godine, broj stanovništva u navedenoj županiji se kontinuirano povećavao. Do stagnacije je došlo između 1971. godine i 1991. godine. Poslije 1991. godine došlo je do smanjenja broja stanovnika zbog ratnih događanja, ali i zbog negativnog kretanja općeg broja stanovništva. Prema podacima iz Državnog zavoda za statistiku, broj stanovnika 1991. godine bio je 99334, a prema popisu iz 2011. godine taj broj je pao na 78034 stanovnika. 2018. godine je po procjeni Državnog zavoda za statistiku, bilo 67000 stanovnika u Požeško-slavonskoj županiji, ali to sve treba uzeti s nekom rezervom, pošto je to nemoguće točno procijeniti. Jako puno stanovnika se ne odjavi/prijavi odmah na novom/starom mjestu stanovanja. Puno njih se kasnije prijavi vjerojatno dok ne srede službene dokumente u državi useljavanja počevši s vizom ili dozvolom boravka koji im omogućavaju useljenje, zaposlenje u novoj zemlji ili gradu i odjavu iz mjesta s kojeg emigriraju. Zbog toga postoji mogućnost nepodudaranja podataka oko broja iseljenih u Hrvatskoj, ali i državama destinacija migranata. Gledajući, na primjer 2015. godinu, Državni zavod za statistiku je izdao podatke za broj iseljenih, iz Hrvatske, koji je iznosio 29651 stanovnik, a njemački ured za statistiku je objavio podatke da je u Njemačku, tada, uselilo više od 50 tisuća Hrvata. To nam zapravo govori da su navedeni podaci tj. brojke, iz Državnog zavoda za statistiku, puno veće nego što su iznijeli. Između 2013. godine i

2018. godine Požeško-slavonska županija je, na godišnjoj razini, gubila u prosjeku 2,3% stanovnika godišnje, stoga se procjenjuje da bi županija trebala, u 2020. godini, imati oko 64000 stanovnika. „O kako strahovitom izumiranju se radi u Požeško-slavonskoj županiji najbolje govori činjenica da se broj stanovnika od 2001. godine do posljednjeg popisa stanovništva 2011. godine (desetogodišnje razdoblje) smanjio za 9,6% dok se u recentnom razdoblju od posljednjih sedam godina smanjio za čak 15 %.“ (Marukić, 2021: 10). Požeško-slavonska županija je od 2011. do 2019. godine, kada su procijenjeni podaci, sa migracijama izgubila 9388 stanovnika.

#### **4.2 ISELJAVANJE MLADIH**

Na području Požege nema puno opcija za izlaske za mlade, a također ni za starije. Svega jedan ili dva kluba naspram Zagreba koji ih ima puno više. Na temelju toga se organiziraju razni događaji usmjereni ka mladima poput koncerata popularnih autora ili večeri stranih/ne-zagrebačkih studenata u noćnim klubovima, što se ne održava u Požegi zbog male potražnje ili nezainteresiranosti za događaje. Često kada mlade osobe odu studirati, dodatno se obrazovati ili iskuse život u većem gradu, gdje im je sve dostupno, ostaju na tim prostorima. To dovodi do toga da se broj mladih ljudi smanjuje na području Požeško-slavonske županije što onda dovodi do drugih problema poput nedostatka radne snage. „Ne samo da je problem pronalaska radne snage prisutan prilikom demografskog izumiranja već je tu i problem smanjenja određenih funkcija naselja i mjesta kao što je na primjer ukidanje razrednih odijela u školama, zatvaranje trgovina, smanjivanje zabavnih sadržaja, zatvaranje pošte, ambulante i slično. Jednom kada prostor uđe u fazu demografskog izumiranja onda je potrebno učiniti direktne i efikasne mjere koje će to zaustaviti. Nažalost, situacija u kojoj se nalazi Požeško-slavonska županija je možda već izvan kontrole.“ (Marukić, 2021: 1). Mario Marukić je autor diplomskog rada na Geografskom odjelu Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na temu „Utjecaj depopulacije na gospodarstvo Požeško-slavonske županije u razdoblju 2015.-2020.“ u kojem je objasnio kako depopulacija utječe na gospodarstvo promatranog područja i na koji način migracija ima ulogu u gospodarstvu navedene županije. Kako emigracija i depopulacija utječu na gospodarstvo županije najbolje je opisano rečenicom iz gore navedenog istraživanja: „Sve ovo dovodi do „začaranog kruga nazadovanja“ – stanovništvo se iseljava i postaje starije, manje novca se troši, trgovine i škole se zatvaraju, manje ljudi se zapošljava, tvrtke gube tržište i prostor gospodarski umire. Upravo nešto slično ovome scenariju se događa u Požeško-slavonskoj županiji.“ (Marukić, 2021: 6).

### **4.3 DOBNO-SPOLNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA**

Prema Nejašmić (2005) dobno-spolna piramida je najbolji prikaz stanovništva prema spolu i dobi. Ona se, također, najčešće koristi u te svrhe tj. kako bi se mogla vidjeti podjela stanovništva na mlado, zrelo i staro. Pod mlado stanovništvo se vodi ono stanovništvo koje je u dobi od nula do 14 godina, zrelo je, populacija, od 15 do 64 godine, a stara populacija je sve starije od 65 godina. Baza dobno-spolne piramide u županiji je sve manja, jer stanovništvo sve više stari i sve je manji udio mlade populacije. Prema popisu stanovništva koji je bio u 2011. godini prosječna dob županije je 40,9 godina, što je manje od prosjeka države koji je 41,7 godina. „Pošto je oblik dobno-spolne piramide u Požeško-slavonskoj županiji regresivnog tipa onda je za očekivati kako će u skoroj budućnosti nedostajati određenih obrazovnih kadrova te bi se mogao pojaviti nedostatak radne snage na određenim radnim mjestima.“ (Marukić, 2021: 15).

### **4.4 RADNO NE/AKTIVNO STANOVNIŠTVO**

Prema Državnom zavodu za statistiku, u županiji je 2011. godine bilo 27675 radnoaktivnog stanovništva, što je 35,4% ukupnog broja stanovnika. Od navedenog broja, zaposleno je bilo 21948 ili 79,3%, a nezaposleno je bilo 5727 ili 20,7% stanovnika. Neaktivnog stanovništva (ekonomski) je bilo 37194 ili 47,7% od ukupnog broja stanovnika, a od tog broja je 19869 umirovljenika, što je zapravo jako velik broj naspram onih koji su zaposleni i ukazuje na veliko opterećenje državne blagajne. Prema zadnjoj procjeni Državnog zavoda za statistiku, procjena za 2020. godinu je da je bilo 15115 zaposlenih osoba u županiji, što je malo više od broja zaposlenih u, na primjer, 2015. godini koji je tada bio 13479 stanovnika (DZS, 2020). Ta brojka nam pokazuje da se unatoč depopulaciji taj broj povećao za 1636 stanovnika. Pretpostavljam da je do povećanja došlo, zbog otvaranja novih radnih mjesta u promatranom području. Unutar navedenih pet godina otvorili su se novi trgovački centri (Supernova, Eurospin...) koji zapošljavaju veći broj radne snage, otvoren je poduzetnički inkubator u Požegi koji je omogućio lakše poslovanje novim tvrtkama, također potpore za samozapošljavanje su porasle i njihovi uvjeti su se promijenili tako da je lakše bilo dobiti veću potporu pri zaposlenju ili otvaranju nove tvrtke. Broj nezaposlenih u županiji, 2015. godine je iznosio 5937 stanovnika, a u 2020. godini je taj broj bio 2759 stanovnika, što je 3178 stanovnika manje. Nezaposlenost je u županiji između 2015. godine i 2020. godine blago rasla s vremenom, ali, prema internetskom izvoru mjere.hr, taj je broj opao 2020. godine uslijed pandemije korona virusa. „S pravom se može reći da je stanovništvo pokretač svega u prostoru i vremenu, nositelj razvoja i inovacija i temelj je svake izvjesne budućnosti“

(Šterc, 2016). O radnoj snazi ovisi svako gospodarstvo, ono je zapravo ključni faktor njegovog funkcioniranja. Za napredovanje gospodarstva potrebno je inovativno stanovništvo, njegova brojnost, obrazovanje i njihove vještine. Kako dolazi do smanjenja broja stanovništva dolazi i do problema pronalaska radnika koji imaju navedene karakteristike, stoga, tvrtke i nemaju mogućnost napredovanja i proširenja svog poslovanja. I to dovodi do toga da tvrtkama poslovanje stagnira ili nazaduje.

#### **4.5 OBRAZOVNE PRILIKE**

Gledajući na strukturu obrazovanosti stanovništva, u županiji, onih koji su stariji od 15 godina, najviše je stanovnika koji imaju srednjoškolsko obrazovanje i to njih 47,6% prema podacima Državnog zavoda za statistiku iz 2011. godine. Slijede ih oni koji imaju osnovno obrazovanje, njih 28,3% i visokoobrazovani kojih je 10%, što je manje od državnog prosjeka koji je 16,4%. Onih koji nisu završili školu je 3,1%, što je više od državnog prosjeka koji je 1,7%. Gledajući na obrazovne prilike koje imaju stanovnici iz grada naspram onih sa sela, može se reći da su te prilike za one u gradu brojnije. Na selu, najčešće, postoji samo osnovnoškolsko obrazovanje, a kako bi ostvarili srednjoškolsko ili više obrazovanje, osobe koje žive na selu, moraju otići u obližnje gradove. Isto tako, kad gledamo na provođenje slobodnog vremena školaraca, opcije koje imaju školarci na selu i oni koji žive u gradu su različite. Oni koji žive u gradu imaju više opcija pri izboru izvannastavnih aktivnosti, nego oni koji žive na selu. Ilišin (2000) navodi da postoje tri kulturna obrasca u provođenju slobodnog vremena – elitni, urbani i ruralni. U istraživanju „Promjene u slobodnom vremenu mladih“, autorice Vlaste Ilišin, pokazalo se da ruralno podrijetlo djeluje restriktivno na participaciju u većini aktivnosti. U istraživanju razlika slobodnog vremena učenika ruralnih i urbanih područja (Badrić, Prskalo i Šilić, 2011) došlo se do zaključka da mladi koji žive u ruralnom području se, u svoje slobodno vrijeme, više bave ispunjenjem školskih obaveza od onih u urbanim područjima i manje se bave organiziranim kineziološkim aktivnostima jer zbog velike udaljenosti, najčešće nisu u mogućnosti se baviti istima. Također, na umanjeno bavljenje organiziranim kineziološkim aktivnostima, djeluju i financijske mogućnosti kao i odgoj, uz mogućnosti i dostupne aktivnosti. Mladi u ruralnim područjima djeluju u skladu s mogućnostima i na taj način pokreću neke nove promjene u njihovom području. Kao na primjer, moguće je da će se više školaraca i studenata, sa ruralnog područja, odseliti iz mjesta gdje su rođeni, zbog želje za napredovanjem ili daljnjim školovanjem, zbog bavljenja određenim sportom (što može biti njihovo željeno zanimanje), a što im nije omogućeno u njihovom području. Jedna od mogućnosti je preseljenje u Zagreb, grad u kojem je jako puno

studenta i mladih ljudi općenito, pa se na temelju toga otvara puno više mogućnosti za dodatno obrazovanje, poput raznih tečajeva za stvaranje novih znanja ili za nadogradnju postojećih. Požega nudi jako veliki broj srednjoškolskih smjerova za mlade, ali oni nemaju mogućnost velikog odabira dodatnog obrazovanja niti mogućnost odabira smjerova na fakultetu u samom gradu ili županiji, stoga odlaze s toga područja, kako bi odabrali željeni studij. Mogući odabir višeg obrazovanja je na Veleučilištu u Požegi. Požeško-slavonska županija broji jedanaest osnovnih škola, osam srednjih škola i jedno veleučilište. Veleučilište u Požegi ima mogućnost odabira šest smjerova, a to su: računovodstvo, trgovina, upravni studij, trgovinsko poslovanje, prehrambena tehnologija i vinogradarstvo-vinarstvo-voćarstvo. Navedeni smjerovi su usmjereni na trgovinu i poljoprivrednu djelatnost, a to, naravno, ne želi svaki srednjoškolac upisati kao izbor za više obrazovanje. Stoga, oni koji nisu zainteresirani za to, moraju otići van županije kako bi nastavili svoje obrazovanje. Najčešće odlaze u Zagreb, Slavonski Brod ili Osijek, gdje po završetku studija veoma često ostaju i počinju izgradnju života.

#### **4.6 INDUSTRIJA POŽEGE I POŽEŠKO-SLAVONSKE ŽUPANIJE**

Od industrije tj. gospodarstva u Požegi postoji prehrambena industrija: Zvečevo, obrada metala: Plamen International, Color Emajl, Alles, tekstilna industrija: Orljava, obrada drva i proizvodnja namještaja: Spin Vallis, Vallis Fagus, vinarstvo i voćarstvo: brojne privatne vinarije (Zrinščak, Galić...) i proizvodnja rakija (voćne rakije Šimić, voćarstvo Boić ). Uz ove sve nabrojane veće industrije, naravno, postoje i manje tvrtke tj. obrti koji su otvoreni u Požegi kao i razni trgovački centri i njihove popratne trgovine. Prema Stiperski (1995; 22) „faktor aglomeracije, odnosno faktor koncentracije je faktor koji objašnjava da aglomeracija predstavlja težnju da se industrijska poduzeća podižu tamo gdje je već koncentrirana industrija jer se time smanjuju troškovi opskrbe energijom, troškovi za pristaništa, cestarine i ostali promet“. Ovo nam govori o tome da se, zapravo, industrija razvija tamo gdje je najviše ljudi, a u Požeško-slavonskoj županiji to je u gradu Požegi. Gledajući na ukupni prihod Požeško-slavonske županije, najveći dio prihoda dolazi iz prerađivačke industrije, prema podacima Hrvatske gospodarske komore iz 2018. godine (HGK, 2018.). Drugi najveći dio prihoda dolazi iz trgovine na veliko i malo, nakon toga je prijevoz i skladištenje, poljoprivreda, ribarstvo i šumarstvo i na kraju nam ostaju ostale djelatnosti. Prosječna plaća u županiji je 2019. godine bila 4701 kunu, a to je za 4,9% više nego u 2018. godini, ali je za 1114kn manja od prosječne u Hrvatskoj. U prvoj polovici 2021. godine taj iznos se povećao na 5443 kune (s dodacima), ali je opet manji od prosjeka koji je 7069 kuna (s dodacima) točnije 23% manji od prosjeka prema



podacima Hrvatske gospodarske komore. U 2019. godini bilo je 150,5 milijuna kuna neto dobiti, naspram 2018. godine u kojoj je bilo 137 milijuna kuna, a to je više za 9% prema podacima s internetskog izvora FINA.hr.

#### **4.7 PROMETNA INFRASTRUKTURA**

Lokalni i javni prijevoz u Požeško-slavonskoj županiji je nedovoljno razvijen kao i gradski prijevoz putnika. Možda je najveći razlog u tome što nemaju dovoljan broj putnika kao i nemogućnost ostvarivanja dovoljnog profita na linijama između gradova i općina. A ovo nam pokazuje da demografska nerazvijenost utječe na sve aspekte županije, pa tako i na promet. Smanjenjem brzine vlakova i smanjenjem broja lokacija na koje vlak vozi iz/unutar Požeško-slavonske županije, Hrvatske željeznice daju dojam da žele da dođe do obustave ove vrste prometa zbog smanjenja isplativosti željezničkog prijevoza u županiji. Ali je to jako nejasno jer je pokrenut program „Slavonija, Baranja i Srijem“ koji ima za cilj da se Slavonija bolje poveže, u smislu željezničkog prometa. „Slavoniji već sada živi manje od 700000 stanovnika, što je scenarij koji je bio očekivan tek oko 2030. Od 1991. Slavonija je izgubila čak 300000 stanovnika, što je pad za 30 posto. Nemar države prema svojim provincijama očituje se i u tome što je danas nemoguće otputovati iz Pakraca u Požegu javnim prijevozom, dok je avantura stići primjerice iz Iloka ili Vukovara u Zagreb autobusom. S druge strane, iz svih tih mjesta svakodnevno se može birati pet autobusnih termina za iseljavanje u Beč, München...“ rekao je Jurić Tado za Večernji list<sup>1</sup>. Požeški portal pozega.eu je pozvao čelnike lokalne i regionalne samouprave na remont pruge Nova Kapela-Blacko-Jakšić illi bar dijelova tih relacija. Također su pozvali na korekcije nacрта voznih redova između Požege i Zagreba da budu bolje, a ne lošije od sadašnjih. Ta vrsta prometa ne zadovoljava potrebe ljudi za putovanjima van Požege, a isto tako ni gospodarske potrebe jer je jako slaba povezanost sa ostatkom Hrvatske, pogotovo sa većim gradovima unutar države, ali i van nje. Prema podacima Županijske razvojne strategije iz 2018. godine, Požeško-slavonska županija ima najmanji broj kilometara željezničkih pruga naspram svih ostalih županija u Slavoniji (ŽRS, 2018.). Također, kao što sam navela i kao što podaci Županijske razvojne strategije navode, ne postoji ni jedna pruga za povezanost s međunarodnim prometom i nijedna pruga sa dva kolosijeka. Trenutno, za putovanje su dostupne tri linije koje putuju po županiji. Prema podacima na internetskom izvoru HZPP.hr, vlak 1740/1741 Požege –

---

<sup>1</sup> <https://www.vecernji.hr/vijesti/demografski-slom-u-10-godina-iz-hrvatske-je-iselilo-370-tisuca-ljudi-najvise-u-jednu-europsku-zemlju-1495355>

Zagreb – Požega je pušten u promet 4. listopada 2019. godine, kako bi, redovni studenti i učenici srednjih škola s prebivalištem na području Požeško-slavonske županije, imali besplatni prijevoz na navedenoj liniji. Kada govorimo o cestama u županiji, govorimo o stvarnoj potrebi za modernizaciju. U Požeško-slavonskoj županiji je 75 lokalnih, osam državnih i 28 županijskih cesti (ŽRS, 2018). Prema podacima Županijske razvojne strategije, od ukupne dužine cesta, koje su lokalne i županijske, postoji 100,6 kilometara ili 19,6% neasfaltiranih cesta. Od navedene kilometraže neasfaltiranih cesta, njih je 26,78% lokalnih i 11,08% županijskih. Nedostatak autobusnih i željezničkih linija i prometnica dovodi do nemogućnosti organiziranja redovnih turističkih putovanja, kao i nužno potrebnih putovanja na posao. Organizirana putovanja izvan grada nisu lako moguća. Jedna do dvije linije dnevno vode do glavnog grada Hrvatske, a do manjih ili udaljenijih mjesta u državi se ne može direktno ići. Stoga ljudi često moraju ići prvo otići u drugi veći grad poput Osijeka, Slavonskog Broda ili Zagreba kako bi mogli otići do drugih udaljenijih lokacija u državi ili van države. Autobusne linije bi trebale biti češće, kao i željezničke, kako bi bila bolja povezanost s ostatkom države, a i s gradovima van države. Kako sam već navela organizirana putovanja, u županiji i gradovima iste, su jako rijetka ili u neka doba godine i nepostojeća. Organizirana putovanja, poput posjeta određenim gradovima unutar promatranog području ili njihovih atrakcija, veoma su važna za razvoj turizma. Uz nemogućnost kretanja unutar županije ili izvan nje mogućnost razvoja turizma je minimalna, skoro pa nepostojeća.

## **5. MIGRACIJA**

Migracije se prema Državnog Zavodu za statistiku, definiraju kao preseljavanje stanovništva i one označavaju prostornu mobilnost stanovništva. „Pojam mobilnosti stanovništva širi je od pojma migracije, jer je migracija prostorna mobilnost stanovništva i kao takva samo jedan oblik ukupne mobilnosti stanovništva.“ (Wertheimer-Baletić, 1999: 281). Jedna od podjela migracije je na unutarnju i na vanjsku migraciju tj. migraciju unutar države i van države. Obično kada migranti migriraju u druge države to ostavlja posljedice na državu primitka i na matičnu državu emigranta, ali i na same migrante. Može doći do ekonomskih posljedica. Ekonomske posljedice na državu iz koje odlaze su da se smanjuje broj radno sposobnog stanovništva, koje pronalazi posao van države tj. u državi domaćinu i svoje prihode, također, troši u državi domaćinu. To automatski smanjuje potrošnju u državi iz koje su otišli i tako utječe na ekonomiju. Uz navedene posljedice, imamo i sociokulturne posljedice i posljedice na politiku. Sociokulturne

posljedice mogu biti dvojake. Emigranti mogu dodatno obogatiti državu koja je domaćin jer donose svoje tradicije, religiju, ponašanje i jezik tamo, ali i može se razviti na negativan način tj. da dođe do ksenofobnih ideja domaćeg stanovništva koje ne želi prihvatiti emigrante. Političke posljedice se također mogu razviti na ksenofoban način. Države primitka mogu uvesti zakone koji zabranjuju emigrantima da na bilo koji način prikazuju svoje kulturne običaje.

Hrvatska je tradicionalno emigracijska zemlja. Najveći uzrok migracije s područja Hrvatske je nezaposlenost i gospodarska nerazvijenost, čemu su posljedica mali prihodi. Gledajući prosječne podatke potrošnje za 2020. godinu, prema [moj-posao.net](http://moj-posao.net), prosječna četveročlana obitelj, u Hrvatskoj, imala je mjesečne izdatke oko 6400 kuna, a prosječna plaća iznosila je oko 5400 kuna<sup>2</sup>. Mali prihodi u kombinaciji sa inflacijom i visokim troškovima života najveći su poticaj, stanovništvu naše države, za emigraciju. Još neki od razloga koji su veoma važni su geografske naravi. Neki od geografskih čimbenika su prometna povezanost i bolje životne prilike.

„S obzirom da emigrira stanovništvo određenje strukture (najčešće mlado stanovništvo određenog spola) u mjestu odredišta se mijenjaju pojedine strukture stanovništva koje djeluju na natalitet i mortalitet.“ (Wertheimer-Baletić, 1999). Učinci migracije stanovništva mogu biti trenutačni i dugoročni. Trenutačni utječu na ukupan broj stanovništva i mijenjanje strukture stanovništva u objema državama. A dugoročni mogu imati takav učinak da ako ode mlado stanovništvo, doći će do smanjenja nataliteta, manje sklopljenih brakova, što onda dovodi do ostalih posljedica vezanih uz pad ukupnog broja stanovnika, kao što su smanjen broj radno aktivnog stanovništva, zatvaranja škola, radnih mjesta itd.

---

<sup>2</sup> <https://www.moj-posao.net/Press-centar/Details/68809/Minimalni-zivotni-troskovi-u-prosincu-porasli-za-25-kuna/2/>

1. VANJSKA MIGRACIJA STANOVNIŠTVA REPUBLIKE HRVATSKE  
INTERNATIONAL MIGRATION OF POPULATION OF REPUBLIC OF CROATIA

	Dosejani iz inozemstva Immigrants	Osejani u inozemstvo Emigrants	Migracijski saldo Net migration
2011.	8 534	12 699	-4 165
2012.	8 959	12 877	-3 918
2013.	10 378	15 262	-4 884
2014.	10 638	20 858	-10 220
2015.	11 706	29 651	-17 945
2016.	13 985	36 436	-22 451
2017.	15 553	47 352	-31 799
2018.	26 029	39 515	-13 486
2019.	37 726	40 148	-2 422
2020.	33 414	34 046	-632

Slika 1 Vanjska migracija stanovništva RH

Izvor: DZS

Prema podacima DZS iz 2020. godine, 2014. godine se znatno povećao negativni migracijski saldo i on je iznosio -10220 stanovnika. Negativni saldo se povećavao u velikom broju do 2017. godine kada je iznosio -31799 stanovnika. Nakon 2017. godine on je počeo opadati i 2020. godine je iznosio -632 stanovnika.

Županija	2016.		2017.		2018.		2019.		2020.	
	doseljeni	odseljeni	doseljeni	odseljeni	doseljeni	odseljeni	doseljeni	odseljeni	doseljeni	odseljeni
Požeško-slavonska	125	1238	166	1564	299	1172	373	1078	375	712

Slika 2 Vanjska migracija stanovništva po županijama - PSŽ

Izvor: autorica prema podacima DZS-a

Gledajući na vanjsku migraciju Požeško-slavonske županije, migracijski saldo je uzastopno negativan od 2016. do 2020. godine. 2016. godine migracijski saldo je bio -1113 stanovnika, 2017. godine -1398 stanovnika, 2018. godine -873 stanovnika, 2019. godine -705 stanovnika i 2020. godine je bio -337 stanovnika. To nam pokazuje da se migracijski saldo županije paralelno povećavao i smanjivao naspram migracijskog salda Republike Hrvatske. Gledajući godinu najvećeg negativnog migracijskog salda, 2017. godinu, broj iseljenih Hrvata najveći je u Europu i to u zemlje članice Europske Unije. Najveći broj hrvatskih građana je iselio u Njemačku, njih 28972 stanovnika, zatim u Austriju njih 2684 stanovnika i Irsku 2675 stanovnika (DZS, 2017). Prema zadnjim podacima Državnog Zavoda za statistiku iz 2020. godine, najviše Hrvata je otišlo u države

članice Europske Unije, isto kao i u 2017. godini. Najviše je emigriralo u Njemačku njih 11440 i u Austriju njih 2276 stanovnika (DZS, 2020).

## **6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA – SUDIONICI KOJI SU EMIGRIRALI VAN POŽEŠKO-SLAVONSKE ŽUPANIJE**

### **6.1 VRIJEME I MJESTO EMIGRACIJE**

Uspoređujući podatke Državnog zavoda za statistiku i rezultate dobivene istraživanjem, najveći broj sudionika u istraživanju je odselilo u zemlje članice Europske unije. Njih deset je emigriralo u Njemačku, dvoje u Finsku i po jedno u Sloveniju, Austriju i Švicarsku. Samo vrijeme emigracije sudionika se također poklapa sa navedenim podacima DZS-a (2017. – 2020.). Najviše sudionika, njih pet, je iselilo 2017. godine. 2018. godine je iselilo četiri sudionika, a prošle godine tj. 2020. godine je iselilo troje sudionika. Ostalih troje sudionika su iselili, po jedno, 2014., 2016. i 2019. godine. Jedan od najčešće navedenih razloga koji je sudionicima pomogao pri preseljenju je da su većina njih imali poznanike, prijatelje ili članove obitelji koji su se preselili tamo i koji borave duže vremena u državi domaćinu.

*„Iz razloga što je punica već bila u Njemačkoj pa zbog nekog lakšeg početka smo se odlučili za Njemačku“. (sudionik 10).*

*„Njemačku sam odabrala jer mi je mama tu već bila i onda nam je to nekako bilo najsigurnije mjesto za odseliti pošto smo imali tu nekoga i zbog toga smo se odlučili za Njemačku“. (sudionica 11).*

*„Zato što imam puno prijatelja i obitelji gore, zato mi je bilo lakše“. (sudionik 4).*

### **6.2 POMOĆ I PODRŠKA PRI ODLUCI O EMIGRACIJI**

Pomoć i podrška pri samoj odluci o emigraciji je veoma važan faktor jer on može olakšati donošenje odluke o iseljenju. Uz razne razloge poput nezaposlenosti, malih prihoda i ostalog, imamo i motiv koji je dosta važan, a to je pomoć i podrška pri odluci o emigraciji, koja obično dolazi od supružnika, članova obitelji ili bližih prijatelja. Većina sudionika, njih 11 od 15 je imala pomoć/podršku pri donošenju odluke o emigraciji. Obično je ta pomoć došla od supružnika i članova obitelji i njihove podrške oko emigracije. Ako jedan supružnik ne radi tj. ako je nezaposlen, jako je teško pokriti troškove života. Stoga, jedan od potisnih faktora je i otkaz, nezaposlenost ili mala primanja supružnika koji onda zajedno razmišljaju o emigraciji.

*„Sami smo odlučili, a prevaga je bio taj otkaz, jedna plaća manje“. (sudionik 15).*

Psihološke posljedice za migranta su najčešće negativne, u smislu odvajanja od supružnika, obitelji ili prijatelja. Zato je emigrantima lakše ako odluku ne donose sami, nego imaju pomoć.

*„Pri odluci o selidbi najviše mi je pomogla žena jer imamo isto razmišljanje o životu u Hrvatskoj“. (sudionik 10).*

*„Pa pomogao mi je prijatelj koji je iselio prije nekoliko godina u Njemačku, on mi je malo govorio o svojim iskustvima i kako mu je bilo kad je prvi put došao pa mi je i to malo pomoglo“. (sudionik 5).*

### **6.3 POMOĆ PRI DOLASKU NA DESTINACIJU**

Osim pomoći pri odluci o emigraciji, bitna je i pomoć pri dolasku na destinaciju. Ona je veoma velik faktor pri emigraciji sudionika, a u to se ubraja pomoć pri pronalasku posla, pomoć pri učenju jezika, pri smještaju i pri samoj integraciji u društvo države domaćina.

*„Puno mi je pomogla moja mama, zbog toga što je ona već bila u Njemačkoj kad smo mi doselili. Jezik nam je bio najveći problem, a moja mama priča njemački jako dobro, tako da znači sve prijave na adrese, zdravstveno, poslove, sve nam je to ona pomogla jer je pričala i dan danas priča dobro njemački. Napisati zamolbu za posao na njemačkom i napisati na njemačkom, pronaći stan, razgovarati sa stanodavcima, to nam je sve ona pomogla“. (sudionica 11).*

*„Pomogao mi je bratić samim time što nam je sredio karte, pokupio nas je na aerodromu i mjesec dana smo mi kod njega živjeli, ja i žena u stanu i on i njegova žena i obitelj su nam pomogli naći prvu kuću di smo živjeli neko vrijeme i čak su nam pomogli sredit da dobijemo papire...“. (sudionik 3).*

Kako je već navedeno, psihološke posljedice migracije mogu imati veliki utjecaj na migranta, stoga pomoć pri dolasku na destinaciju igra veliku ulogu u olakšanju integracije i početku novog života nakon emigracije. Pomoć pri preseljenju tj. pri dolasku na destinaciju imalo je 13 sudionika, a pomoć nije imalo njih dvoje.

### **6.4 STRUČNA SPREMA**

Prema stručnoj spremi, kako je već navedeno, u Požeško-slavonskoj županiji ima najviše stanovništva sa srednjom stručnom spremom (47,6%), kao, uostalom i u cijeloj Republici Hrvatskoj. U istraživanju je, također, najveći broj onih koji imaju srednju stručnu spremu njih 12, a slijede ih oni sa visokim obrazovanjem njih dvoje i jedan

sudionik sa osnovnim obrazovanjem. Jedan od razloga koji bi mogao biti odgovoran za ovakav broj (više osoba koje imaju srednju stručnu spremu, a manji broj onih koji imaju visoku stručnu spremu) je da stanovnici koji odu van grada/županije studirati, zbog nedostatka mogućnosti za visokim obrazovanjem na navedenom području, ostaju živjeti u gradu/županiji u kojoj su studirali ili odu van države zbog lakšeg pronalaska posla u struci.

*„Nakon završetka fakulteta i jedne godine rada u struci, vidjela sam da ne postoji način uopće kako bi ja ostala raditi u svojoj struci zbog politike i korupcije tako da sam zajedno s mužem odlučila da svoju sreću potražimo negdje drugdje“. (sudionik 2).*

## **6.5 BRAČNI STATUS I OBITELJSKI RAZLOZI**

Jedna od važnih karakteristika sudionika je njihov bračni status. Njih 11 je u braku, a njih četvero nije u braku. Mlade obitelji ili mladi bračni parovi obično odlaze kako bi započeli život, kako bi si stvorili bolju budućnost. Pri početku bračnog života, mladi parovi kao i oni zrelije dobi žele ostvariti svoju samostalnost. Samostalnost obično podrazumijeva kupovinu nekretnine ili zaposlenje koje im može osigurati prihode za samostalan život bez pomoći roditelja ili obitelji. Ako postanu roditelji obično se tu uključuju i razlozi poput ostvarivanja bolje budućnosti za dijete ili djecu. Bolja budućnost za djecu znači mogućnosti plaćanja svih troškova koji idu uz povećanje obitelji na taj način (odjeća, obuća, hrana, školovanje).

*„Iz Požege sam se odlučila seliti kad sam rodila i zbog toga što sam tad shvatila koliko su zapravo u Hrvatskoj troškovi i sve stvari koje treba za dijete visoki i nismo imali mogućnosti da djetetu sve priuštimo i zbog toga sam se odlučila da odemo za Njemačku“. (sudionica 11).*

Oni zrelije dobi obično navode kako su otišli zbog nedobivanja željenog povećanja prihoda ili otkaza i nemogućnosti pronalaska novog posla.

*„...prevaga je bio taj otkaz, jedna plaća manje. (sudionik 15).*

Osobe starije dobi obično odlaze kako bi ostvarili pravo na veću mirovinu ili kako bi se, u državi domaćinu, priključili svojim obiteljima.

*„Odlučio sam sam zato jer od mirovine u Hrvatskoj ne bi nikad skupio za kartu da odem do Frankfurta vidjet unuku i dijete“. (sudionik 7).*

Pod obiteljske razloge se navodi da ako djeca, roditelji ili više članova obitelji emigrira, da onda i osoba koja je u tom okruženju odlučuje otići. Još neki od obiteljskih, ali već znanih razloga mogu biti loša financijska situacija uzrokovana otkazom, nezaposlenošću, nedovoljno plaćenim poslovima. Zbog svih navedenih razloga često dolazi do toga da jedan ili nekoliko članova obitelji odluči na emigraciju.

*„Otišli smo prije 5 godina, ponajviše zbog financijske stabilnosti, otišli smo zato što je suprug dobio bolji posao, bolje plaćen posao i zato da se ne razdvajamo otišli smo svi zajedno i preporodili se“. (sudionica 9)*

## **6.6 RAZLOZI EMIGRACIJE**

Najveći razlog emigriranja sudionika je, očito i definitivno, nezaposlenost i njih 13 je to navelo. Prihodi su navedeni kao sljedeći najveći razlog, navelo ga je 12 sudionika. Navedeni razlozi, paralelno, utječu jedan na drugi. Prosječna plaća koja je navedena, za Požeško-slavonsku županiju, u prvom tromjesečju 2020. godine je 23% manja od prosječne plaće u Hrvatskoj. Jedno povlači drugo. Oni koji su bili zaposleni su naveli da su im prihodi bili premali kako bi ostvarili sve potrebno za normalan život. Nisu imali dovoljno prihoda kako bi mogli pokriti sve troškove života ili nisu mogli sa tadašnjim приходima ostvariti dovoljno sredstava za osamostaljenje i ostvarivanje samostalnog života u županiji/gradu.

*„Najviše možda primanja, tamo su puno veća nego u Požegi, a i realno što me zanima to. Imam tamo više izbora nego što imam u Požegi“. (sudionik 5).*

*„Pa mislim da se živi bolje samim time što si možeš priuštiti stvari neke koje u Hrvatskoj ne možeš, od godišnjeg odmora do leta avionom. Razlika je velika. Dosta se radi ali su primanja pristojna i mislim da je puno bolje nego kod nas“. (sudionik 7).*

*„Financijski smo se preporodili. U ničemu ne oskudijevamo, možemo si priuštiti i više nego dovoljno i sebi i svojim malima“. (sudionica 9).*

Korupcija se navodi kao treći najveći razlog odlaska. Korupcija je u smislu, nemogućnosti zaposlenja tj. zapošljavanja preko veza, dobivanja sredstava i financiranje novih tvrtki preko veze itd. „Korupcija se pojavljuje u gotovo svim područjima života i djelovanja, od javnih institucija, preko politike, do gospodarstva i poslovanja s inozemstvom“. Prema podacima koje je iznio Transparency International (2021.), 36% Hrvata koristi osobne veze kako bi dobili pravo na javne usluge. To je jako velik broj stanovnika i pokazuje koliko je zapravo korupcija velik problem u samoj državi, a to su i sudionici naveli.



*„To je jedini mislim i glavni razlog odlaska mladih i starijih, a i korupcija, da, moraš imati vezu, za zaposlenje i tako te osnovne stvari nisu sređene u državi i zato odlaze svi“. (sudionica 1).*

*„Mene osobno najviše to nepoštenje i korupcija, znaš da nisi ništa manje vrijedan od ljudi koji su se zaposlili na mjestima na koje si ti ciljao a nisi dobio posao jer nisi ni u jednoj političkoj stranci“. (sudionica 2).*

*„...drugo korupcija na svim nivoima, ak' ćeš upisat dijete u vrtić moraš imati vezu, ak' će krenuti u školu moraš imati vezu, ak' ćeš se zaposliti i tak to sve ljudima pređe preko glave i tak da to više ne mogu trpjeti i neće“. (sudionik 7).*

Neki od ostalih, manje navedenih, razloga emigriranja su: politika, mediji, nerazvijenost, standard i ljubav. Kao političke razloge, sudionici su naveli kako je problem vezan uz one koji „vladaju“ Požeško-slavonskom županijom i na našu državnu vlast tj. detaljnije, oni smatraju da vladajući ne provode nikakve mjere koje bi utjecale na ublažavanje emigracije. Smatraju kako bi se trebale uvesti mjere Čiji je izostanak zapravo razlog emigriranja. A to su na primjer povećanje minimalne plaće, pokretanje industrije i gospodarstva u županiji, davanje poticaja za otvaranje novih tvrtki, smanjenje korupcije itd.

*„Mislim da bi dosta mladih na primjer pametnih, visokoobrazovanih ljudi iz različitih zapravo, kako bi rekla, obitelji, koje su možda srednja klasa ili niža klasa ovdje, trebali doći na vlast. Oni bi mogli, oni bi znali zapravo koji su problemi u njihovim obiteljima i kako zapravo rješavati te probleme na razini možda cijele države.“ (sudionica 2)*

Pod medije su naveli da je problem tj. razlog jer se često u medijima pojavljuju priče o iseljavanju i smatraju da mediji, time, utječu na razmišljanje o emigraciji. Često su te priče pozitivne pa potiču na razmišljanje o emigraciji. Ali, postoje i negativne priče koje mogu utjecati na odluku o emigraciji. Mediji nisu jedini i presudni razlog koji bi naveo osobu da donese odluku o emigraciji. Kako sam do sad već navela, osobe koje se odlučuju na emigraciju, često imaju više faktora koji ih potiču na razmišljanje i samu odluku na emigraciju. Mediji nisu jedini razlog koji potiče emigraciju, oni kroz svoje priče prikazuju emigraciju na pozitivan ili negativan način, ali svakako mogu biti jedan od razloga koji potiče na razmišljanje o istoj.

*„A opet mislim da ima dosta mladih koji bi možda imali šansu ovdje ali kad vide koliko je mladih otišlo van, pa i vide bolje su plaće, pa ovaj doveze neki auto, pa ovaj napravi krov, ovaj promijeni prozore, onda opet i taj trend iseljavanja je možda malo to sve...i mediji su to malo sve podigli na drugačiju razinu i jednostavno je neke i ponijelo to, neka želja za brzom zaradom, ali ništa ne ide preko noći“. (sudionik 3)*

Pod nerazvijenost se podrazumijeva općenita nerazvijenost države, njene razvojne politike, gospodarstva itd. Standard života, podrazumijeva visinu plaće i razinu troškova i njihov nerazmjernost. Navode da su plaće preniske naspram troškova života (režije, stanarina, kredit, hrana, školovanje...).

*„Mogu ti reći da mi se kvaliteta nadasve podigla, standard je u Švicarskoj 7 puta veći nego u Hrvatskoj te je jedna od država čiji je standard među boljima, pa sve mi se promijenilo ono, stan je ljepši i auto i hrana je bolja i drugačija i sve sve je bolje“.*  
(sudionica 14)

A ljubav kao razlog je navela jedna sudionica. Ona je emigrirala jer je upoznala nekog van zemlje u vrijeme kada je razmišljala o emigraciji. To je bio presudni razlog njene emigracije.

## **6.7 GODIŠNJI BROJ POSJETA RODNOM KRAJU**

Kada gledamo podatke o godišnjim posjetima u Hrvatsku, tj. posjetima rodnom kraju većina sudionika, njih deset, dolazi jedan do dva puta godišnje i to obično dolaze kada imaju godišnji odmor kako bi posjetili obitelj, prijatelje i rodbinu. Njih pet dolazi tri puta i više. Bitno je naglasiti da sudionici koji posjećuju rodni zavičaj češće, su sudionici koji žive bliže granici Hrvatske i imaju mogućnost dolaziti češće zbog kraćeg vremenskog perioda putovanja, stoga mogu posjetiti zavičaj češće nego ostali.

*„Prije korone jako često, a sad rjeđe. Zbog prelaske granica i zbog testova. Sad je malo bolje zbog cijepljenja pa smo bili prije jedno tjedan dana tako da sad znamo doći češće. Prije smo dolazili čim nam se ukaže prilika. Nismo daleko od naše države, tu smo blizu Slovenije tako da nam nije daleko“. (sudionica 13).*

*„Posjećujem ga jednom mjesečno, najviše zbog toga što mi oduzme puno vremena, dok ja odem tamo, putujem, vratim se nazad, ode mi cijeli vikend na putovanje. Onda sam to sveo na jednom mjesečno i mislim da je to dovoljno“. (sudionik 5).*

Ovo je jedan od pokazatelja da sudionici nemaju potrebe posjećivati rodni kraj, što implicira da se nemaju potrebu, a ni želju, vratiti u rodni zavičaj. Svi sudionici su zaposleni u državi primitka i svoj rodni zavičaj posjećuju kada imaju godišnji odmor. Najčešće, ali ne i u svakom slučaju, dio godišnjeg odmora provedu u rodnom zavičaju, a dio provedu negdje drugdje. Kada posjećuju rodni zavičaj, najčešće su naveli kako posjećuju zbog obitelji, rodbine i prijatelja. Svi podaci koje sam navela nam zapravo govore da je mogućnost i želja za posjetima, a onda i za trajnim povratkom, individualna. Postoje razni faktori koji utječu na posjete rodnom zavičaju, ali oni ne moraju biti presudni faktori koji odlučuju o trajnom povratku emigranta.

## **6.8 PLAN ZA POVRAK U RODNI ZAVIČAJ**

Većina sudionika, prema istraživanju, nema plan povratka u rodni zavičaj tj. Požegu i Požeško-slavonsku županiju, njih devet. Vjerojatno je razlog tome što su započeli novi život u državi primitka. Pošto je teško započeti novi život i sve krenuti ispočetka, ljudi kada se naviknu na novi život pogotovo ako oni smatraju da je taj život bolji nego u državi porijekla, vrlo je mala mogućnost da će se vratiti u matičnu zemlju i po treći put krenuti život ispočetka, a to je i većina sudionika, koji nemaju plan za povratak, navela:

*„Nisam, jer sam se gore sad snašao, ako Boga da ću se oženiti uskoro, kupit stan možda, napredovat na poslu i nemam tu šta više tražiti“. (sudionik 4).*

*„Pa i ne baš, ovdje sam se sad navikao i jednostavno mi se sviđjelo. Nemam nekog razloga da se vratim, nema poslovnih prilika tako sličnih u Požegi tamo“. (sudionik 5).*

*„Vraćat se ne planiramo definitivno. Mislim da u Hrvatskoj nikad neće biti bolja situacija i ovdje nam stvarno ništa ne fali. Eventualno ćemo se možda vratiti kada budemo u mirovini, al' pošto nam je dijete tu i bit će vjerojatno cijeli život vjerojatno se ni tad nećemo vratiti“. (sudionica 11).*

Oni koji imaju plan za povratak najviše navode da bi do povratka moglo doći tek u mirovini kada si zarade dovoljno prihoda kako bi mogli voditi lagodan život u matičnoj zemlji.

*„Za sad čuvam unuku i ne mogu se vratiti i ne želim se vratiti. A vratit ćemo se vjerojatno kad muž ode opet u penziju, tj. mirovinu ovoga tad ćemo se morati vratiti. A i djeca će biti, mala će bit već odrasla, tako da, treba se vratiti kući“. (sudionica 1).*

Ali sudionici nisu naveli kakav je točno plan za povratak, nisu započeli nikakve pripreme za povratak, samo navode da imaju želju se vratiti u određenoj dobi ili ako situacija bude primjerena, po njihovim potrebama i željama, da se vrate (povećanje minimalne plaće u Hrvatskoj, veća mogućnost zapošljavanja, zakoni koji su stroži prema korupciji...). Neki od razloga sudionika, koji nemaju plan za povratak, je vjerovanje da se situacija u Požegi i Požeško-slavonskoj ne može popraviti tj. vjeruju da ako se vrate, naći će se u situaciji u kojoj su bili prije emigracije.

*„Pa i prije samog odlaska moj plan je bio da se vratimo čim prije i dan danas imam u planu da se vratim a sve opet ovisi o situaciji sa poslom i ovisi dal' će se ovdje...da se ovdje otvori neka šansa za dobiti posao u struci, makar je plaća manja i sve, ja mislim da bi se ja vratio bez problema. A vidjet ćemo, vidjet ćemo kak' će se situacija razvijati“.* (sudionik 3).

## **6.9 MOGUĆNOST POPRAVKA SITUACIJE/UBLAŽAVANJA EMIGRACIJE**

Sudionika, koji su naveli da misle da nema mogućnosti popravka situacije, tj. ublažavanja emigracije u gradu/županiji, ima 12 od 15, a ostalih troje misli da postoji mogućnost popravka situacije. Oni koji misle da nema mogućnosti, naveli su da misle da nema mogućnosti zbog loše uređene politike u samom gradu/županiji (siva ekonomija, korupcija, nema mjera za ublažavanje emigracije, nedovoljno sadržaja za stanovništvo poput kulturnih događanja ili trgovačkih centara posebne namjene za koje moraju ići van županije/grada). Sa uređenjem politike (stroži zakoni i provođenje istih) također paralelno ide uređenje i popravak situacije i uklanjanje razloga emigracije. Također, naveli su da misle da nema popravka zbog istih razloga zbog kojih su otišli. Misle da još uvijek država/grad/županija nisu uveli dovoljno promjena kako bi se sama situacija popravila. Sudionici su komentirali da je prvenstveno problem u samoj državi i uređenju zakona i politike u državi, što onda paralelno utječe na iste u županiji/gradu. U gradu i u županiji je specifično što su, većinom kroz godine, najmanje plaće u Republici Hrvatskoj. Zatvaranje velikih tvrtki poput Požežanke i sada Orljave znači da se smanjio i broj radnih mjesta, a to je najveći problem/razlog zašto baš stanovnici emigriraju s ovog područja. Znači, kako je navedeno, ti razlozi su najčešće nemogućnost zapošljavanja, mali prihodi i korupcija.

*„Teško, dok god su isti i stalno se vrte na vlasti, ništa od toga neće biti“.* (sudionica 2).

*„Smatram da se situacija u Hrvatskoj može popraviti jedino na način da izbacimo ljude, koji se stalno vrte u našoj politici i vladi itd itd“. (sudionica 6).*

*„Situacija se može popraviti samo i jedino u slučaju da se otvaraju nova radna mjesta, da se ljudima omogući da od svog posla i rada mogu živjeti normalno i pristojno i isto tako da se drastično sreže razina korumpiranosti u svijetu politike i društva općenito jer je to zapravo rak rana našeg društva tako da ljudi koji zapravo vode županiju, koji vode kako da kažem grad Požegu itd trebaju voditi računa o tome, ali obzirom na sve dosad viđeno, mislim da se nažalost to dogodit neće“. (sudionik 8).*

Oni sudionici koji su naveli da misle da postoji mogućnost popravka situacije, su naveli slične razloge, ali oni vjeruju da se te politike mogu promijeniti i da će država/grad/županija uvesti mjere kako bi se to dogodilo.

#### **6.10 PROMJENE POTREBNE ZA POVRATAK EMIGRANATA**

Sudionici su naveli da je, u županiji/gradu, prvo, potrebno promijeniti mogućnost zaposlenja. Najveći razlog odlaska ljudi su prihodi i nemogućnost zaposlenja. Stoga, paralelno s time najviše njih smatra da su promjene potrebne u mogućnostima zaposlenja tj. njih devet od 15.

*„Situacija se može popraviti samo i jedino u slučaju da se otvaraju nova radna mjesta, da se ljudima omogući da od svog posla i rada mogu živjeti normalno i pristojno...“  
(sudionik 8).*

Također, jedna od stavki koje su sudionici, njih četvero, naveli je poboljšanje i razvoj gospodarstva koji automatski utječe na mogućnost zaposlenja kao i na prihode.

*„Mislim da bi se trebale otvoriti nove tvrtke koje bi zapošljavale više mladih ljudi. Najviše mislim toga da je. I što sam još primijetio je to da ljudi koji su mlađi nemaju mogućnost baš ni da podignu kredit da osiguraju sebi stambeno stanje. Jer jednostavno ili ne rade tako dugo ili ne mogu uopće naći nikakav posao koji bi im to osigurao tako da ne mogu ostvariti ni kredit ni ništa“. (sudionik 5).*

Sljedeća mogućnost popravka i potreba za promjenom, koju navodi njih troje, je promjena u politici i mjerama koje vladajući provode kako bi se zadržalo stanovništvo i kako bi naveli emigrante na stalni povratak.

*„Svi su izgubili povjerenje u ljude. Svi ti primjeri koje smo vidjeli do sad nisu donijeli ničemu, samo su ljudi razočarani, nemaju volje izaći na glasanja, korupcija je*

*„preogromna“ kako sam i rekla, a i mislim da se doslovno, kompletno vodstvo države, kompletno svi ljudi koji su na najvišim položajima se trebaju mijenjati, jer dok god budemo imali takve ljude na vlasti, takve ljude koji se vrte u krug, da boljitka nema. Trebamo mlade inovativne ljude, koji će stvarno nešto promijeniti“.* (sudionica 12).

I zadnja, ali ne i najmanje bitna, mogućnost popravka situacija leži u korupciji koju je navelo pet sudionika.

*„Zapravo teško je, ja mislim išta promijeniti, jer je to sve dosta ukorijenjeno u cijelo društvo, ta korupcija, tako da i ovi koji su trenutno ovdje i trenutno uživaju u blagodatima, oni ne žele da se to promijeni, njima je super i tako da možda ljudi odlaze jer im je možda dosta svega“.* (sudionica 2).

## **7. REZULTATI ISTRAŽIVANJE – SUDIONICI KOJI ŽIVE NA PODRUČJU POŽEŠKO-SLAVONSKE ŽUPANIJE**

U ovom dijelu istraživanja, istražiti ću: Što je to što potiče sudionike na razmišljanje o emigraciji; Gdje bi odselili da mogu odseliti?; Misle li sudionici da postoji mogućnost popravka situacije i na koji način? Kako bi saznala tko i zašto razmišlja o emigraciji, kroz rezultate ću prvo prikazati neke podatke o sudionicima. U ovom dijelu istraživanja je sudjelovalo 18 sudionika. Njih sedam u dobi od 18-30 godina, osam od 30-50 godina i troje preko 50 godina. Dobne skupine su, kao i u prošlom dijelu istraživanja, podijeljene po istim kriterijima. Devet sudionika je sa sela, koje je udaljeno 10km od grada, a devet sudionika žive u samom gradu. Sudjelovalo je 11 sudionika sa srednjom stručnom spremom, njih sedam s visokom stručnom spremom i nijedan sudionik nije sudjelovao sa osnovnom stručnom spremom. Zbog metode „snježne grude“ i odabira sudionika prigodnim uzorkom, nema nijednog sudionika sa osnovnom stručnom spremom.

### **7.1 ZAPOSLENOST**

Od navedenih 18 sudionika njih 11 je zaposleno, a sedam je nezaposleno. S obzirom da se najčešće navodi kako je nezaposlenost jako veliki problem unutar promatrane županije, broj nezaposlenih sudionika je jako dobar prikaz postojeće situacije i problema koji se prikazuje kroz cijelo istraživanje.

### **7.2 BRAČNI STATUS**

Bračni status, kako sam navela u prošlom dijelu istraživanja, ima veliku ulogu pri razmišljanju i odluci o emigraciji. Osobe koje su u braku često svoje razmišljanje dijele

sa supružnikom. Ako se oboje ne slažu sa emigracijom, često je to sprječavajući faktor i ne odlučuju se na samu emigraciju.

*„A sprječava to što nisu svi ukućani suglasni.“ (sudionica 21).*

Kao što je navedeno u prošlom dijelu istraživanja, s emigrantima, većina onih koji su u braku ili imaju obitelj, su se s njima dogovorili oko samog procesa emigracije. Ali, naravno, to ne mora biti tako u svakoj situaciji. U istraživanju je sudjelovalo osam sudionika koji nisu oženjeni ili nisu udane i njih deset koji su u braku.

### **7.3 RAZMIŠLJANJE O EMIGRACIJI**

Osoba koje su navele da razmišljaju o emigraciji je deset, a onih koji ne razmišljaju o emigraciji je osam. Brojka deset od 18 sudionika nam govori da još uvijek ima veliki broj stanovništva, u gradu/županiji, koji razmišlja o emigraciji s promatranog područja. Kao faktore koji ih potiču na razmišljanje navode: nemogućnost zapošljavanja, nedovoljni prihodi ili loša financijska situacija, stjecanje novih iskustava.

*„...potaknulo me to što se nakon fakulteta jako teško dolazi do zaposlenja pa onda slijedom toga mislim da bi u nekoj većoj sredini bilo lakše naći posao i naravno biti adekvatno plaćen za isti. Drugi razlog je taj što su plaće ovdje slabe za isti posao (negdje drugdje), nema mogućnosti napretka, kao što smatramo da bi vani bilo...“ (sudionik 25).*

*„Želim otići u neku metropolu, želim iskusiti urbani život, a također volio bi naučiti novi jezik i upoznati nove kulture, tako da ako odem u drugu državu vjerojatno bi naučio novi jezik, upoznao nove ljude. Naravno zaboravio sam reći financijska sigurnost, u drugim državama su veće plaće nego ovdje pogotovo u zapadnim i sjevernim zemljama. Imao sam par zemlji na umu, prvo bi bila Njemačka pošto želim naučiti njemački jezik i također jer volim njemačke sociologe i filozofe, pa bih ga baš zato volio naučiti. Volio bi i probati njemački život i tamo otići jer možda imam najviše informacija o Njemačkoj, ima dosta Hrvata, pa mogu čuti tuđa iskustva.“ (sudionik 28).*

*„...najviše zbog moje starosti i budućih prihoda od mirovine u Hrvatskoj, koje neće biti dostatne za moj život i moju egzistenciju...trenutno sam zaposlena i nisam zadovoljna plaćom koja je tu u Slavoniji.“ (sudionica 33).*

A kao faktore zbog kojih su odustali od emigracije navode: ne poznavanje nikog van države (ne bi imali pomoć pri destinaciji), obiteljski razlozi, ne poznavanje jezika (na

primjer Njemačkog – dolazi do ograničenja u smislu odabira zemlje u koju bi emigrirali) i obiteljski razlozi (stari roditelji – potrebna je skrb o njima).

*„...a spriječilo me to što jednostavno nisam imala hrabrosti otići iz Požege jer mi je problem nepoznato. Najviše me sprječava jezik u svemu tome, da odem, možda bi ga naučila, ali lakše bi bilo da ga znam.“ (sudionica 31).*

*„Najviše sam ostala tu zbog toga što imam roditelje koji su stari i ne mogu se sami o sebi brinuti i ako odem ne bi se vraćala često, a oni su stari i nemaju nikoga tko bi za njih brinuo.“ (sudionica 33).*

*„spriječilo me to što se nisam mogao odlučiti na taj korak zbog teškog pronalaska posla izvan države, samog smještaja i to je relativno velik korak za napraviti.“ (sudionik 17).*

#### **7.4 ZEMLJE POTENCIJALNE ILI ŽELJENE EMIGRACIJE**

Kao zemlje u koje bi emigrirali, ako se na emigraciju odluče, naveli su države: Njemačku, Austriju, Švicarsku, Irsku, skandinavske zemlje tj. Dansku i Australiju. Prve četiri navedene zemlje emigracije je najveći broj sudionika naveo, vjerojatno iz istih razloga kao i sudionici iz prošlog dijela istraživanja. Najveći razlog odabira tih država je bio jer poznaju nekoga van države, da tamo ima najveći dio emigranata iz Hrvatske ili da su to države u razvoju.

*„Najviše su me zanimale skandinavske zemlje ili Irska npr. Zbog svoje struke, jer je jako cijenjena u tim državama, pogotovo programeri u Irskoj.“ (sudionik 17).*

*„U Njemačku bi otišao, čisto kao zemlja razvoja u kojoj bi mogao više postići i više se educirati i raditi na obrazovanju na sebi.“ (sudionik 18).*

*„Razmišljala sam o Švicarskoj u zadnje vrijeme jer mi je jako lijepa zemlja i poznajem već neke ljude pa bi mi bilo puno lakše za smještaj i upoznavanje grada...“ (sudionica 30).*

#### **7.5 POTICAJ NA RAZMIŠLJANJE O EMIGRACIJI**

Na pitanje; Što mislite, što ljude najviše potiče na razmišljanje o emigraciji?, jednak broj sudionika je naveo da je taj razlog zaposlenje ili nemogućnost pronalaska zaposlenja njih 16 i isto toliko sudionika za drugi veliki razlog, a to su prihodi tj. loša financijska situacija zbog malih prihoda.



*„A mislim da je najveći razlog to što je teško naći posao i kad se nađe to nije dovoljno plaćen posao. znači najveća je stvar financijske i kreditne nesposobnosti u ovom gradu.“ (sudionik 17).*

Kao treći razlog su naveli nemogućnost osamostaljenja ili odvajanje od roditelja, obitelji tj. samostalan život njih devet.

*„Nitko neće mladog radnika, svi kad ide raspisivanje natječaja, moraš imati radnog iskustva godinu dvije tri pet, pa gdje ćeš ti steći to iskustvo ako tebe nitko neće zaposliti? A i kako ćeš se ti sad zaposliti i živjeti ako ti sam sebe ne možeš uzdržavati, znači tebe opet roditelj mora uzdržavati da bi ti tu godinu dana ili koliko već, da bi stekao to radno iskustvo.“ (sudionica 21).*

Kao još neke razloge su naveli nesređenu političku situaciju, loša gospodarska situacija, mediji, loša prometna povezanost (nemogućnost putovanja) i korupciju što su jako slični, gotovo istovjetni, razlozi onima iz prošlog dijela istraživanja koje je uključivalo emigrante.

*„moraš biti u nekoj stranci da bi se zaposlio, da te netko pogura, jer drugačije ne možeš proći.“ (sudionik 26).*

*„Pa mislim da je prvi val, kad su se otvorile granice, onda su ljudi bili zadivljeni tom Europom i tom Njemačkom tako da je masa njih otišla iz tog razloga i veliki broj ljudi je otišlo jer nisu ovdje imali riješeno stambeno pitanje, nisu imali posao za koji su bili školovani itd. U drugom valu mislim da su otišli visoko obrazovani ljudi koji su nezadovoljni situacijom u državi u gradu u županiji, jer je naš grad, a i općenito država, veoma korumpirana zemlja, gdje je podobnost još uvijek najvažnija, pripadnost nekoj stranci itd. odlaze ljudi koji ovdje ne mogu ništa promijeniti, nezadovoljni su jer neće biti adekvatno nagrađeni za svoj rad, neće se moći zaposliti u struci jer netko ima tetku, tetka tko će ih zaposliti.“ (sudionica 31).*

## **7.6 MJERE GRADA/ŽUPANIJE ZA UBLAŽAVANJE EMIGRACIJE**

Na pitanje o mjerama grada/županije koje se provode za smanjenje emigracije i povratak emigranata, tj. da li su čuli za navedene mjere, sudionika, koji su odgovorili da nisu čuli za nikakve mjere i da im iste nisu poznate, bilo je 15, a sudionika, koji su čuli za neke mjere koje se provode, bilo je njih troje.

*„Ja se nisam o tom dijelu interesirala, međutim kroz neka informiranja na daljinu, znam da je bilo poticanja pri samozapošljavanju, poticanja poslodavaca pri zapošljavanju, ali sve je to u malim mjerama i ne znam baš da to ima neki učinak. Grad je napravio prije 2 godine poduzetnički inkubator, ali to su sve mikro mjere i mislim da je to nedostavno da se išta pozitivno desilo na tom dijelu. Daju mladima stipendije ali to su tako sitni iznosi spram drugih gradova i županija na zapadu, tipa grada Zagreba, Zagrebačke ili Varaždinske županije, u našoj PSŽ to je stvarno mizerija. Nemaju djeca ni za prijevoz, a kamoli šta drugo da si priušte kroz tu stipendiju.“ (sudionica 34).*

Ali, više ću se dotaknuti o tome u sljedećem dijelu rada u kojem se navodi koje mjere grad/županija provode kako bi se navedeno ostvarilo, ako te mjere uopće postoje.

## **7.7 MOGUĆNOST POPRAVKA SITUACIJE**

Gledajući na postojeću situaciju, sudionici su bili upitani; Mislite li da ima mogućnost popravka situacije tj. ublažavanja emigracije? Njih četvero ne vjeruje da uopće postoji mogućnost popravka situacije, a 14 vjeruje da se situacija može popraviti. Oni sudionici koji su naveli da misle da postoji mogućnost popravka situacije, naveli su da se to može ostvariti na sljedeće načine. Najveći broj sudionika, njih 17, naveo je da se može popraviti kroz otvaranje novih radnih mjesta tj. kroz povećanje mogućnosti zapošljavanja.

*„Smatram da bi tu vladajući trebali donijeti nekakve mjere, zakone, da se mladima osigura da se mogu zaposliti, da im se plati i ta praksa gdje bi odrađivali nešto, bar 1000kn. Radiš realno, učiš se ali radiš i trebao bi biti plaćen za to, da možeš dalje nastaviti i imati neki plan za budućnost. Treba subvencionirati ili na neki način, s obzirom da se ubiru porezi od svega i svačega, trebalo bi možda pretočiti u takvo nešto da bi onda mladi ljudi imali prosperitet, neku nadu u budućnost. I tako bi možda imali mogućnost razmišljanja o ostanku, da ne razmišljaju o odlasku.“ (sudionica 25).*

Isti broj sudionika, njih devet, naveo je da je to kroz sređivanje političke i gospodarske situacije na navedenom području.

*„... više otvaranja tvornica, kod nas se sve tvornice zatvoriše, ne znam jesu ostale dvije od nekoliko najjačih tvornica koje su bile.“ (sudionica 24).*

Ostali načini koje su naveli su: bolja prometna povezanost sa drugim gradovima i državama, poboljšanje i uređivanje sadržaja za stanovništvo i povećanje prihoda tj. plaćenosti za posao koji obavljaju ili mirovina i ostalih prihoda.

*„...kina, kazališta, ništa u našem kraju ne drži te mlade, mislim da nema u gradu ništa. Grad je totalno mrtav. Nemamo nekakve osnovne stvari gdje moramo ići u druge županije.“ (sudionica 23).*

## **7.8 NEGATIVNI UČINCI NA GRAD/ŽUPANIJU**

Kao negativne učinke, koje emigracija ostavlja na Požegu i Požeško-slavonsku županiju, sudionici su naveli: starenje stanovništva, povećanje mortaliteta – smanjenje nataliteta, nema mladih i onih srednje dobi koji bi otvarali tvrtke i s time radna mjesta (pod pretpostavkom da osobe u starijoj dobi ne žele ulaziti u „nove“ poslove), nemogućnost promjene situacije jer oni koji mogu mijenjati politiku i trebali bi, odlaze, nema potražnje za kulturnim događanjima, grad „umire“, propadanje/stagniranje gospodarstva, ukidanje/zatvaranje škola, „odljev mozgova“.

*„Znači to što mladi odlaze, nema nikakvih novih industrija ovdje, obrta i bilo kakve te poduzetničke grane, ostaje samo staro stanovništvo koje se jednostavno ne razvija, samo propada.“ (sudionica 19).*

*„Iseljaju mladi nema mladih ostaje srednja populacija. Nemaju mladi mogućnost da se žene, da si stvaraju, nema djece to su razlozi oni najveći. Nema mladih nema života u našem kraju, ne nudi im se nikakva mogućnost, ništa društveno zanimljivo ne daju mladima da žive da ostaju i traže bolje negdje dalje.“ (sudionica 23).*

*„Prvi jedan veliki učinak je odljev mozgova, obrazovano stanovništvo jednostavno nestaje, odlaze u druge države. Ne kažem da je neobrazovano stanovništvo loše ali sa obrazovanima možda možemo izgraditi neke inovacije. Jednostavno nema inovacije. Ostaju isti ljudi na određenim pozicijama, iste stranke, nema uopće promjena, sve praktički stagnira. Ništa se ne razvija od infrastrukture do nekih politika pomoći, projekata, programa. Sami broj kvantitativni, demografski pada...nema ljudi nema djece nema nikoga.“ (sudionik 28).*

## **7.9 POZNANSTVO SA EMIGRANTIMA I NJIHOV MOGUĆI POVRATAK**

Na pitanje; Poznajete li nekoga tko je odselio?, svaki je sudionik odgovorio potvrdno bio iz sela ili u samom gradu, bio to susjed ili dio bliže ili daljnje obitelji. A na pitanje; Hoće li se emigranti vratiti?, većina je odgovorila da su mišljenja da se neće vratiti, a oni koji misle da će se vratiti kažu da će to vjerojatno biti kada jako puno zarade ili kad odu u mirovinu.

*„Vjerojatno će se vratiti, ali tek u mirovini kada si skupe dovoljno novca da si mogu ovdje priuštiti dobar, luksuzan, lagan život.“ (sudionik 22).*

*„Pa vjerujem da da, ali ako već netko ode i ako uloži taj napor da ode u drugu državu mislim da se nitko ne želi vraćati jer to iziskuje financijska sredstva i napor jer su se već tamo navikli i prilagodili i sad da se opet vraćaju...ne znam ne znam...je da su se neki vratili ali to su bili samci ali ako su obitelji otišle teško da će se vratiti.“ (sudionik 28).*

*„Čisto sumnjam da će se vratiti. Jer npr. taj dečko koji je otišao u Irsku, ak nije onda ovdje pronašao posao, neće ni sad jer on nema neku školu i ako nije bio cijenjen prije 5 godina neće biti ni sada. Može se jedino vratiti kad bude u mirovini, kad skupi para da živi kao beg ovdje. Tako većina ljudi rade koji su i u Njemačkoj.“ (sudionica 30).*

Gledajući aspekt udaljenosti od grada ili život u gradu, sudionici su imali jako slične odgovore. Oni koji žive na selu koje je udaljeno više od 10km od grada su više kao problem spominjali da se općenito u gospodarstvu više treba ulagati u poljoprivredu i da se trebaju davati veći poticaji za istu. Dok su oni koji žive u gradu pod taj razlog naveli da je premalo tvornica koje bi osigurale nova radna mjesta. I, također, oni koji su sa sela, a pripadaju skupini mladih, su spomenuli da imaju želju iskusiti urbani život i život u gradu, a koji bi im omogućio nova iskustva. Većina sudionika je govorila o problemima same županije, nisu se fokusirali na probleme samog mjesta u kojem žive. Kao probleme nisu navodili udaljenost od grada. Većina stanovnika koji su ostali naveli su da ih za ostanak veže obitelj, prijatelji, posao i mišljenje da svoj potencijal i želje mogu ostvariti unutar grada/županije.

*„...trenutno imam stalni posao ovdje i riješeno stambeno pitanje tako da nemam trenutno potrebe ići van.“ (sudionica 19).*

*„Smatram da mogu ostvariti ciljeve bez odlaska u drugu državu.“ (sudionik 22).*

*„...to što su mi ovdje obitelj i prijatelji, rodbina, tipa ono...susjedi, prijatelji i svi što tamo recimo ne bi imala.“ (sudionica 25).*

## **8. MJERE GRADA/ŽUPANIJE I NJIHOV UČINAK**

Gledano na razvoj Hrvatske, do danas, najснаžniji oslonac je na Zagreb i ostala tri velika makroregionalna središta. To je, zapravo, zapreka u ravnomjernom razvoju zemlje, ali i njenoj samoj modernizaciji. Prema Tadi Juriću: „Ako se ne poduzmu nužne mjere za oživljavanje provincije, predviđa da će se stanovništvo i dalje smanjivati u

hrvatskim provincijama. a rast će u priobalju i zagrebačkoj aglomeraciji, u kojoj će sredinom 21. stoljeća živjeti čak polovica ukupnog stanovništva Hrvatske. Intenzivno iseljavanje iz Hrvatske iz koje se od 2011. iselilo 370 tisuća građana, a od toga samo u Njemačku njih 310 tisuća, posljedica je, smatra, zakašnjele modernizacije. Srednji gradovi kao što su Slavonski Brod, Zadar, Karlovac...trebali su gospodarskim i društvenim razvojem zadržati stanovništvo iz širega gravitacijskog područja, no zbog nepostojeće modernizacije to nisu uspjeli. Zato se seosko stanovništvo selilo prema najvećim središtima, zaobilazeći male i srednje gradove i tako dolazi do ruralnog egzodusa<sup>3</sup>. Slavonija, a u njoj i Požega i Požeško-slavonska županija, jedno su od slabije sociodemografsko, isto tako i gospodarsko i infrastrukturno razvijenih regija u Hrvatskoj. „U brojnim dijelovima hrvatskih periferija broj stanovnika starijih od 65 godina veći je od broja mlađih od 14 godina. Uz ovakve trendove Slavonija će za deset godina imati manje od 600000 stanovnika. Vukovarski demograf Dražen Živić već je potvrdio da će broj starijih od 65 godina u Slavoniji uskoro biti gotovo dvostruko veći od broja djece do 14 godina“ istaknuo je Tado Jurić. U istom intervjuu Jurić T. je izjavio i sljedeće, „Globalizacijski procesi prejaki Hrvatska je, od 2011. do 2020. godine izgubila 484889. stanovnika, njih 84889 prirodnim padom, a iselilo se 370 tisuća ljudi, te danas ima 3,8 milijuna stanovnika.“ (ibid).

Gledajući trendove smanjenja broja stanovnika, emigracijom, grad/županija bi trebali biti potaknuti provesti mjere kako bi se smanjila emigracija i kako bi se ljudi vratili u Požegu i Požeško-slavonsku županiju. Ali, gledajući podatke koji su izneseni, u Županijskoj razvojnoj strategiji, ne vidi se ni naznaka razvoja politike za smanjenje emigracije, a niti da je to fokus, a trebao bi biti po svim vidljivim podacima o nerazvijenosti grada/županije.

Neke od mjera razvoja i mogućnosti poboljšanja situacije u županiji/gradu koje su potrebne su usmjerene ka rješavanju problema poput: 1. rješavanja problema ne vraćanja u matični grad/županiju, nakon fakulteta, mladih obrazovanih ljudi. Problem je najveći u tome što Požega i njena okolica tj. cijela županija, nemaju razvijeno visokoškolsko obrazovanje i ne nudi se velik izbor pri izboru upisa fakulteta, stoga oni koji žele studirati nešto, što je van tog prostora, odlaze u druge županije i često tamo ostaju zbog veće mogućnosti zaposlenja u struci. 2. problem sive ekonomije/korupcije. Razvijena i duboko ukopana korupcija veliki je problem države i isto tako Požege i njene županije.

---

<sup>3</sup> <https://www.vecernji.hr/vijesti/demografski-slom-u-10-godina-iz-hrvatske-je-iselilo-370-tisuca-ljudi-najvise-u-jednu-europsku-zemlju-1495355>

Namještanje poslova kao i otvaranje i financiranje istih često se osigurava putem sive ekonomije i korupcije. 3. nekompetentnost gospodarstva. Ovdje je najveći problem toga, što se već i vidjelo u dijelu rada gdje je prikaz problema sudionika, i onih van grada/županije i onih koji žive tamo, da se često događa da je radna snaga prekvalificirana za jako puno poslova u gradu/županiji i stoga dolazi do dvojakog problema. Prvi je nemogućnost zapošljavanja nakon fakulteta, što automatski navodi one koji su visokoobrazovani, da nakon fakulteta se ne vraćaju na to područje. A drugi je problem što gospodarstvo ne napreduje. 4. Dodatno obrazovanje i usavršavanje znanja i vještina, također je jedan od navedenih problema jer te mogućnosti nisu ponuđene u županiji/gradu. Ljudi jako često odlaze iz grada kako bi usavršili svoje znanje i vještine ili se dodatno obrazovali, ali se često, nakon istog, ne vraćaju što je najveći problem. 5. stipendije. Davanje stipendija ne osigurava da se stipendirani studenti vraćaju u županiju ili grad pošto im ni grad ni županija ne osiguravaju mogućnost zaposlenja nakon završenog stručnog i visokog obrazovanja. Stoga ni oni deficitarnog zanimanje se često ne mogu zaposliti. Potrebni su ugovori koji garantiraju mogućnost zaposlenja u gradu/županiji nakon završetka školovanja. Navedene mogućnosti poboljšanja situacije, samo su neke od navedenih u Županijskoj razvojnoj strategiji. Navedene mogućnosti promjene koje sam navela prema podacima ŽRS, 2018., izvučene su s namjerom prikazivanja svjesnosti županije o problemima koji su također i razlozi emigriranja. Problem nemogućnosti zapošljavanja, nerazvijenog gospodarstva, korupcije i ostalog što je navedeno se pokušava promijeniti, ali s obzirom na rezultate istraživanja i razgovora sa sudionicima, vidljivo je da se u nedovoljnim mjerama potiče rješavanje istih. Ni jedna mjera nije usmjerena direktno ublažavanju emigracije ili povratku emigranata.

Također, županija je i navela koje su sve promjene već napravili. Neke od mjera su: „ulaganja u školske objekte bila su značajna jer se izgradilo nekoliko sportskih dvorana te uglavnom, sva sredstva za kapitalna ulaganja za osnovne i srednje škole su udružena i namijenjena otplati kredita za sportske dvorane u osnovnim školama u Kaptolu, Jakšiću, Velikoj i Pleternici“ (ŽRS, 2018.). „škole se informatički opremaju, čime se uz ulaganja u programe obrazovnog sustava želi podići nivo pedagoškog standarda“ (ŽRS, 2018.). Navedene provedene mjere su ovdje s razlogom. Iz njih se jasno prikazuje da iako su oni koji provode mjere u županiji, svjesni problema, koji su razlozi emigracije, svejedno ne potiču brže i strože provođenje mjera kako bi se ostvarile potrebne promjene koje bi ublažile razloge emigracije. Po svemu viđenom, u provedenim mjerama, nijedna

provedena mjera nije usmjerena smanjenju emigracije niti povratku emigranata iz grada/županije. Naravno, nije moguće potpuno zaustaviti iseljavanje, ali postoji potreba za neku mjeru ili politiku koja bi bar potaknula ostanak stanovništva ili barem onog koje je stručno i obrazovano kako bi županija/grad mogli napredovati. Također, u cilju je povećati ravnomjernost regionalnog razvoja same države, uz politiku ublažavanja emigracije. Još jedna od nužno potrebnih politika i mjera su mjere i politike za povratak hrvatskih emigranata jer su one, s obzirom na situaciju, od važnosti opstanka države i hrvatskog identiteta.

## 9. RASPRAVA

Koristeći znanu teoriju potisnih i privlačnih faktora Everetta Lee-a (prema Mesić, 2002) sumirat ću dio istraživanja u kojem su sudionici emigranti. Sumiranjem navedenog dijela istraživanja, može se reći postoji svega četiri do pet najvećih razloga emigriranja tj. potisnih faktora (pushfactor). Prvi i najveći su, zasigurno, primanja.

*„Mladima nisu potrebne ni potpore ni poticaji, mislim jesu ali dajte nekom stalni posao, dajte mu normalnu plaću i ne treba mu drugo ništa, što se tiče financija. Starima isto tak, dajte im penziju koju su uplatili, mislim kroz 40 godina netko radi i ima penziju 2500 kn, s time ne može netko u Zagrebu preživjet pola mjeseca...“ (sudionik 3).*

Na prvi faktor se veže i drugi koji je nemogućnost zaposlenja.

*„Pa ja mislim da najviše to što nemaju prilike za zaposlenje. Nitko sa visokom školom i fakultetom ne može, ne dobiju priliku za posao. Uvijek su prekvalificirani i jednostavno ljudi moraju iseliti, jer nemaju poslovnih prilika...“ (sudionik 5).*

Treći je povezan s prva dva i to je zatvaranje tvornica i radnih mjesta umjesto otvaranja istih tj. gospodarstvo koje stagnira ili se urušava.

*„Kad sam tu bio i kad sam tu u Njemačkoj, čujem da se pogotovo u našoj Požegi, u zadnjih 10 godina, se zatvorilo bar 6 firmi gdje su ljudi radili da bi nahranili i školovali svoju djecu...tako da mislim da tu nema napretka...“ (sudionik 15).*

Četvrti je faktor korupcija, koji je po navedenim podacima, jako velik problem u samoj državi, pa tako i u gradu/županiji.

*„...korupcija, da, moraš imati vezu, za zaposlenje i tako te osnovne stvari nisu sređene u državi i zato odlaze svi.“ (sudionica 1).*

I peti potisni faktor je politika koja se provodi u gradu/državi i mjere koje se (ne) provode za smanjenje emigracije, povratak emigranata, za razvoj gospodarstva i napredovanja istog, kao i za boljitak postojećeg stanovništva na promatranom području.

*„...da oni ne rade za boljitak naroda, za boljitak države već svatko radi za svoj džep i gledaju da je meni dobro. Ne znam šta bi se i na koji način trebalo promijeniti jer ne znam. Svi su izgubili povjerenje u ljude. Svi ti primjeri koje smo vidjeli do sad nisu donijeli ničemu, samo su ljudi razočarani, nemaju volje izaći na glasanja...“ (sudionica 12).*

Privlačni faktori (pullfactors), sukladno s navedenim bi bili: prvo veća primanja u zemlji domaćinu

*„...život koji sad tamo vodim, to sve što si tamo mogu priuštiti nikad ne bi mogla ni 30% si ovdje priuštiti“. (sudionica 9).*

Drugi faktor bi bio lakše pronalaženje zaposlenja u struci, ali i općenito izvan struke.

*„Nemam nekog razloga da se vratim, nema poslovnih prilika tako sličnih u Požegi tamo“. (sudionik 5).*

Treći faktor je gospodarstvo i industrija u razvoju.

*„Odabrala sam tu zemlju u kojoj danas boravim jer je ekonomski više razvijena od Hrvatske“. (sudionica 6).*

Četvrti je mišljenje da je korupcija manji problem u drugim zemljama, u koje emigriraju. I peti faktor bi bio da druge zemlje više brinu za svoje stanovništvo nego Hrvatska tj. promatrani grad/županija.

*„Sam narod je kako bi rekao...vlast proizlazi iz naroda tako da to je to kakav narod takva država takva vlast i to mi se sviđjelo gore jer jednostavno gore je totalno drugačija situacija. Sustav je nepokvaren, sustav stoji iza tebe, sustav te ne uništava, ne ugnjetava, ne nazaduje te već ti pomaže, gura te naprijed.“ (sudionik 3).*

„odljev mozгова“ ili „brain drain“ je veliki problem za državu i za njeno gospodarstvo i isto tako za promatrano područje. Mlada visokoobrazovana radna snaga iseljava i ne dolazi do inovacija koje su potrebne kako bi se gospodarstvo razvijalo u skladu sa gospodarstvom države. To dovodi do stagniranja i nazadovanja postojećeg gospodarstva, ali dovodi i do toga da se ne otvaraju nove tvrtke, a s time i nova radna mjesta. Neki od



problema zbog kojih dolazi do ovog fenomena su sudionici naveli su nemogućnost zapošljavanja nakon fakulteta, mali prihodi ili potplaćenost, dobivanje otkaza nakon pripravničkog staža.

*„Pa ja mislim da najviše to što nemaju prilike za zaposlenje. Nitko sa visokom školom i fakultetom ne može, ne dobiju priliku za posao. Uvijek su prekvalificirani i jednostavno ljudi moraju iseliti, jer nemaju poslovnih prilika, a i primanja bi im bila možda čak i premala za to što su oni radili. (sudionik 5).*

*„Kod nas se događa da ljudi koji nisu školovani rade neke poslove dok školovani sjede na zavodu za zapošljavanje i ne mogu naći posao, a radi netko sa SSS, ne podcjenjujem nikog, ali ne može frizer raditi posao ekonomista. To bi trebalo biti nešto od čega bi trebalo krenuti.“ (sudionica 25).*

*„Prvi jedan veliki učinak je odljev mozгова, obrazovano stanovništvo jednostavno nestaje, odlaze u druge države. Ne kažem da je neobrazovano stanovništvo loše, ali sa obrazovanima možda možemo izgraditi neke inovacije. Jednostavno nema inovacije.“ (sudionik 28).*

Jedna od velikih pomoći pri iseljavanju, pri samoj odluci o iseljavanju se može objasniti teorijom migrantskih mreža. Ona nam govori da su veze koje povezuju migrante, prijašnje migrante i nemigrante veoma važne pri preseljenju. Ako dođe do razmišljanja o emigraciji, često, poznanstvo ili navedena veza mogu imati značajan utjecaj pri odluci, mogu ju opovrgnuti i potaći. Kako smo vidjeli u istraživanju dosta je onih koji su emigrirali i imali pomoć tj. neko poznanstvo izvan države u kojoj živi. Kada je došlo do razmišljanja o emigraciji, često je to poznanstvo imalo ulogu u presudnoj odluci tj. odluci o emigriranju, upravo na određene destinacije, čime se stvara tzv. lančana migracija, kojom prethodni migranti „povlače“ za sobom one slijedeće. Stoga, je ova komponenta veoma važna jer ima veliki utjecaj na emigrante i na potencijalne emigrante.

*„Pa pošto smo i sami pričali o tome, pomogao nam je od moga muža rođak. On nam je rekao da možemo kod njih doći malo na odmor i da vidimo kako se tamo živi i ako se odlučimo da možemo ostati i da će nam pomoći u svemu što zapravo trebamo srediti na početku, papire i stanovanje i tako“ (sudionica 2).*

*„Razmišljala sam o Švicarskoj u zadnje vrijeme jer mi je jako lijepa zemlja i poznajem već neke ljude pa bi mi bilo puno lakše za smještaj i upoznavanje grada i onda sam razmišljala otići u SAD jer mi je tamo brat pa da tamo malo budem“. (sudionica 30).*

*„Pomogao mi je bratić samim time što nam je sredio karte, pokupio nas je na aerodromu i mjesec dana smo mi kod njega živjeli, ja i žena u stanu i on i njegova žena i obitelj su nam pomogli naći prvu kuću di smo živjeli neko vrijeme i čak su nam pomogli sredit da dobijemo papire. Znači od same prijave na emigracijski, od prijave na burzu rada, od početka traženja prvih poslova, od učenja jezika, upisivanja na tečajeve jezika, oni su nam bili ono dosta veliki faktor bez kojega ja mislim da možda ne bi ni u početku ni uspjeli. Da nije bilo njih ne bi ostali možda ni 3 tjedna a kamoli 3 mjeseca.“ (sudionik 3).*

Sumirajući dio istraživanja, sa sudionicima koji žive na području Požeško-slavonske županije, može se zaključiti da su najveći potisni faktori, za one koji razmišljaju o emigraciji, slični kao i onih koji su se na emigraciju odlučili. To su najčešće nemogućnost zaposlenja, mali prihodi i loša financijska situacija, propadanje/stagniranje gospodarstva i korupcija. A privlačni faktori, paralelno s navedenim, bi bili isti kao i navedeni, samo su mišljenja da je u drugim državama bolje tj. u državama u koje hrvatski emigranti odlaze. Ali zašto ne dolazi do same emigracije, ako postoji želja za njom? Dosta je, naspram udjela u istraživanju, onih koji razmišljaju o emigraciji, ali nemaju mogućnosti iz raznih, navedenih razloga, da se odluče na taj sam čin. Što nam pokazuje kako zapravo mogućnost emigracije ne uključuje nužno želju za samom emigracijom tj. iako može postojati težnja ka emigraciji, kako sugovornici navode, mogu postojati razni faktori koji utječu na (ne)mogućnost iste.

*„Da, razmišljao sam. Potaknulo me to što nije bilo dovoljno posla u samome gradu i okolici, a spriječilo me to što se nisam mogao odlučiti na taj korak zbog teškog pronalaska posla izvan države, samog smještaja i to je relativno velik korak za napraviti.“ (sudionik 17).*

*„Jesam. Potaknulo me to da dobijem nekog malo iskustva više da vidim kako je živjeti vani, kak je to kad se radi vani jer su drukčije radne navike, pa i malo ovako da vidim svijeta. Spriječilo me to...treba imati gdje otići kao prvo da imaš mjesto gdje ćeš živjeti i ne znam baš previše jezika, znam engleski i to je to pa imaš malo ograničeno mjesto gdje ćeš otići.“ (sudionica 30).*

*„Najviše sam ostala tu zbog toga što imam roditelje koji su stari i ne mogu se sami o sebi brinuti i ako odem ne bi se vraćala često, a oni su stari i nemaju nikoga tko bi za njih brinuo.“ (sudionica 34).*

Uspoređujući ovaj rad sa prijašnjim radovima koji su opisali područje Požeško-slavonske županije, dobiveni su slični rezultati po pitanjima problema emigracije, depopulacije i nerazvijenosti gospodarstva. Marko Marukić u svom radu „Demogeografska obilježja Požeško-slavonske županije“ bavio se pitanjima vezanima uz broj stanovnika i njegovo opadanje, starenjem stanovništva kao i pitanjem niske stope nataliteta kod mlađih dobnih skupina. U tom radu je zaključio da je nerazvijenost gospodarstva temeljni uzrok depopulacije i da su najvažniji privlačni faktori tog područja upravo društveno-gospodarski i da stanovnici emigriraju u razvijenija područja države ili van same države kako bi podmirili osnovne životne potrebe (Marukić, 2018: 25). Kao što je navedeno u ovom radu i kako su sudionici ovog rada potvrdili, gospodarstvo i njena nerazvijenost su veliki potisni faktor na području Požeško-slavonske županije. Također jedan od zaključaka je vezan uz visoku stopu korupcije gdje navodi: „Problem je u tome što za realizaciju gospodarskog razvoja na vodećim mjestima državne i lokalne uprave moraju biti ljudi koji nisu podložni korupciji te oni koji će profesionalno obavljati posao koji im je namijenjen. Stoga depopulacija i izumiranje Požeško-slavonske županije neće stati dok god njome budu upravljali ljudi koji ne znaju ili ne žele zaustaviti ove negativne trendove.“ (Marukić, 2018: 25).

Ivan Marinac se također bavio pitanjem gospodarstva Požeško-slavonske županije u svom radu „Usporedba gospodarskih potencijala Istarske i Požeško-slavonske županije“. U svom radu je zaključio kako Požeško-slavonska županija ima potencijal u gospodarskom razvoju, ali on nije iskorišten i stoga je potrebno ulaganje u razvijanje istog (Marinac, 2019: 36-37). Kao jedan od problema navodi emigraciju stanovništva kojom se gubi ljudski potencijal. „odljev mozgova“ i nedostatak mlade radne snage je naveden i u mom istraživanju kao velik problem jer zbog istog gospodarstvo nema potencijal napredovanja (Marinac, 2019: 36-37). Nove ideje i otvaranje novih radnih mjesta putem poticanja otvaranja novih tvrtki su ključne u širenju i napredovanju gospodarstva. Požeško-slavonska županija je specifična po tome što ima veliki potencijal za gospodarski rast, ali on nije iskorišten i to dovodi do emigracije, a emigracija vodi do toga da gospodarstvo stagnira i nazaduje. Emigracija i gospodarstvo su na ovom području usko povezani i stoga je nastao začarani krug koji dovodi do nerazvijenosti. Velika

prednost promatrane županije i njene mogućnosti za napredovanje, u pogledu gospodarstva, je u mogućnostima razvoja poljoprivrede i s time samog gospodarstva. Obradive površine i plodno tlo se mogu iskoristiti kako bi gospodarstvo, kroz navedenu granu, napredovalo. Helena Pupak se u svom radu „Iskustva mladih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstvenika (OPG-ovaca) u Bjelovarsko-bilogorskoj i Požeško-slavonskoj županiji“ bavila pitanjima pozitivnih i negativnih strana poljoprivrede u navedenim županijama. U njemu je zaključila kako je jedan od najvećih problema su nepopularnost zanimanja, ovisnost o vremenskim uvjetima i nestabilnost cijena, ali i kao pozitivnu stranu, koju sudionici navode, mogućnost razvoja i napretka (Pupak, 2020: 40-41). Stoga, možemo vidjeti kako sudionici vide potencijal, u pogledu poljoprivrede, za napredovanje gospodarstva koje je navedeno kao jedan od najvećih problema tj. potisnog faktora za emigraciju. Kada bi, kroz promjene u zakonima, došlo do većih poticaja za bavljenje poljoprivredom ili do poticaja koji bi popularizirali poljoprivredu, samozapošljavanje i otvaranje novih tvrtki u samoj županiji, stanje bi se popravilo i postojala bi mogućnost smanjenja emigracije. Kako sam navela, emigracija i gospodarstvo su na ovom području usko povezani i stvaraju začarani krug nazadovanja županije. Kada bi došlo do promjena u samom gospodarstvu i njegovim granama, postojala bi mogućnost ublažavanja emigracije. Ostali, dobiveni, rezultati istraživanja također se mogu usporediti sa prijašnjim istraživanjima o migracijama.

Tea Horvatin u svom istraživanju „Suvremeno iseljavanje iz Hrvatske u Irsku s posebnim osvrtom na mlade iz Slavonije“ zaključila je kako najviše iseljava mlađa dobna skupina iz razloga dobivanja boljih mogućnosti obrazovanja i zapošljavanja, a uz prikazivanje razloga migracija, prikazala je i važnost migrantskih mreža pri iseljavanju (Horvatin, 2017: 268-270). U navedenom istraživanju, kao i u istraživanju Filipa Kanižaja „Suvremeno iseljavanje iz Hrvatske u Švedsku: uloga migrantskih mreža“, migrantske mreže pokazale su se kao osobito važne pri emigraciji i pri integraciji u društvo države domaćina (Kanižaj, 2018: 65-66). Petar Velhes u svom istraživanju „Suvremena emigracija iz RH - razlozi odlaska i iskustva iseljenika“ je, gledajući na većinu razloga emigracije, dobio jako slične rezultate. Najveći razlozi emigracije su nezadovoljstvo financijskom i političkom situacijom i korupcijom te odlazak za obitelji i prijateljima koji su već u inozemstvu (Velhes, 2021: 61-62). Također, prikazao je važnost migrantskih mreža pri emigraciji i integraciji u društvo države domaćina. Gledajući na mogući povratak emigranata, Velhes je u svom istraživanju dobio slične rezultate. Sudionici su

naveli kako, ako bi se vratili, planiraju to napraviti kada odu u mirovinu (Velhes, 2021: 61-62).

Svi zapravo sprječavajući faktori se mogu vidjeti i sudionici ih vide kao nemogućnost emigracije. Teorija Fassmann-a i Hintermanove (1997) o migracijskom potencijalu nam govori da će najčešće seliti mlade osobe koje mogu imati neke koristi od selidbe, na primjer dobiti radno mjesto, oni koji imaju iskustvo migriranja, oni koji znaju strane jezike i čiji će troškovi integriranja biti manji u novoj sredini. A troškovi integriranja ovise o više faktora, na primjer spolu, obrazovanju, dobi, udaljenosti destinacije od države porijekla i da li postoji etnička zajednica u državi primitka. Gledajući, tri vrste migracijskog potencijala (ukupni, stvarni i vjerojatni), sve osobe koje su spomenule da razmišljaju u emigraciji, zapravo pripadaju grupi ukupnog migracijskog potencijala, jer samo razmišljaju o trajnom ili privremenom boravku u drugoj zemlji. Nitko nije zatražio niti ima radnu ili boravišnu dozvolu za potencijalnu zemlju primitka, stoga se njihov potencijal ne može gledati kao stvarni ili vjerojatni. Što nam pokazuje da oni zapravo samo potencijalno razmišljaju o emigraciji i nisu pokrenuli nikakve konkretne korake kako bi se ona ostvarila, ali nam govori da sudionici nisu zadovoljni postojećim stanjem u županiji/gradu. Navedeno nezadovoljstvo bi trebalo biti utjecaj na promišljanje o daljnjim mjerama, grada/županije, koje bi promijenile postojeće stanje i na taj način ublažile potencijalnu i stvarnu emigraciju. Postoje li konkretne mjere za ublažavanje emigracije i povratak emigranata i planira li se provođenje istih, nažalost nije poznato zbog navedenih ograničenja rada i nemogućnost provođenja intervjua sa visokopozicioniranim sudionicima. Proučavanjem podataka koji su na službenim stranicama grada i županije nije vidljivo da se provode ikakve konkretne mjere koje bi utjecale na ublažavanje emigracije i povratak emigranata.

## **10. ZAKLJUČAK**

Požeško-slavonska županija tj. njen sam centar Požega bi po postupku aglomeracije trebala biti napredni centar same županije. Svaki od navedenih gradova, unutar županije, ima neki oblik industrije, ali je ona nedovoljno razvijena i ne zapošljava dovoljan kapacitet radno aktivnog stanovništva, pogotovo je nedovoljan broj onih koji zapošljavaju visokoobrazovano stanovništvo. U tijeku pisanja rada zatvorila se još jedna od većih tvornica u Požegi, koja je zapošljavala veliki broj ljudi (Orljava). Nemogućnost dobivanja dodatnog i višeg ili visokog obrazovanja unutar same županije je, također,

jedan od velikih problema, a on se veže i uz mogućnost zapošljavanja. Stanovništvo koje odlazi iz tog razloga ne vraća se u matičnu županiju zbog straha od nedobivanja posla i nemogućnosti osamostaljenja iz navedenog razloga ili iz razloga niskih prihoda koji su prisutni u promatranom području. Većina sudionika koji su naveli da razmišljaju o emigraciji je baš u navedenoj situaciji. Ne vide izlaz iz nje i često se nakon nekog vremena razmišljanja odluče emigrirati jer kako je navedeno sama država, a s time i grad/županija, ne provodi nikakve značajne mjere koje bi utjecale na ublažavanje emigracije ili povratak emigranata. Veliki broj planova za neko poboljšanje u Županijskoj razvojnoj strategiji se odnosi na poboljšanje estetske infrastrukture grada i županije, ali infrastruktura nije navedena kao razlog odlaska ili razlog koji je potaknuo na razmišljanju o odlasku iz grada/županije. Također, poboljšanje prometne infrastrukture je navedeno, ali i to je u jako malom broju spomenuto kod sudionika, gotovo neznatno. Ulaganje postoji u zdravstvenu skrb kao i u zapošljavanje medicinskog osoblja kojeg je jako malen broj u županiji, vjerojatno zbog nedovoljno plaćenog zaposlenja ili zaposlenja u gradu/županiji gdje su i završili studij ili odradili praksu. Također, veliki broj ulaganja odlazi na unapređenje nastave za studente/učenike i uvjeta za pedagoge i učitelje/profesore. Ulaganja su naravno potrebna u nastavi i obrazovanju, ali sam problem iseljavanja mladih i zatvaranja škola zbog nedostatka djece, pobija svrhu ulaganja u estetiku škola kao i u otvaranje novih škola. Podizanje pedagoškog i obrazovnog standarda najčešće dovodi do iseljavanja „kvalitetnog“ stanovništva jer se to isto stanovništvo nema gdje zaposliti ili nisu adekvatno plaćeni s obzirom na njihovu stručnu spremu. Korupcija je isto tako jako veliki problem u našoj državi općenito, pa tako i u gradu/županiji. Ona je, kako je jedan ispitanik naveo, „rak rana“ našeg društva. Ona utječe na mogućnost zaposlenja, ona utječe na to tko će napredovati i imati kakve prihode, ona utječe na politiku i mjere koje se donose u razne svrhe, ona utječe na razvoj i financije gospodarstva i poduzetnika i stoga bi se najveće i najstrože mjere trebale uvesti u vezi tog problema. Suzbijanje korupcije bi, paralelno, dovelo do toga da svatko ima priliku se zaposliti s obzirom na svoje kvalifikacije, a ne poznanstva. Trebaju se uvesti mjere koje bi osigurale pošten odnos zaposlenika i radnika jer neadekvatno plaćenje tih odnosa dovodi do sive i crne ekonomije tj. ljudi često rade neprijavljeni ili poslove koji nisu navedeni u opisu zanimanja. Politika bi se trebala usmjeriti na navedene probleme, na razloge koji se navode kao poticaj na emigraciju, na ono što stanovništvo navodi kao probleme i to bi trebalo biti dovoljno za početak ublažavanja emigracije, za povratak emigranata. Većina iseljenih ne napušta mjesto stanovanja svojom voljom, već potrebom da preživi, da ima dovoljno prihoda za

samostalan život, da osigura svoju budućnost i budućnost svoje obitelji. Kada bi se navedeni problemi tj. razlozi zbog kojih dolazi do emigracije poboljšali, ona bi se smanjila.. Nije potrebna velika migracijska politika nego puno manjih mjera i politika koje bi riješile probleme koji se najviše spominju kao razlozi emigracije. Prema viđenom u radu i samom istraživanju ima dosta sudionika koji razmišljaju o potencijalnoj emigraciji tj. sudjeluju u ukupnom migracijskom potencijalu. Što nam govori o postojećem nezadovoljstvu stanjem u županiji/gradu, što bi, kako sam navela, trebalo biti poticaj, kako bi se ublažila potencijalna, a i stvarna emigracija i kako bi se omogućila veća vjerojatnost povratka emigranata u rodni zavičaj. Ukupan potencijal migracije promatranog područja mogao bi biti dobar temelj za daljnje istraživanje o potencijalima migriranja kako bi se na većem broju stanovnika moglo istražiti koliko je emigracija vjerojatna, koji su razlozi koji ih potiču i sprječavaju na istu, da li postoji visoki potencijal i na koji način se to može promijeniti i ublažiti.

## **11. LITERATURA I IZVORI:**

Balija M., (2019). Iseljavanje iz Hrvatske – razvojno i/ili sigurnosno pitanje?. *Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, Vol. 18 No. 35.

Badrić, M., Prskalo, I. i Šilić, N., (2011). Razlike u strukturi slobodnog vremena između učenika urbanih i ruralnih područja. Poreč: Hrvatski kineziološki savez, str. 58-65.

- Black, W.R. (2003). *Transportation: a geographical analysis*. The Guilford Press, New York
- Božić S., Burić I (2005). Migracijski potencijal Hrvatske – mikroanalitički aspekti. *Migracijske i etničke teme* 21 (2005), 1-2: 9–33
- Carling, J. i Schewel, K. (2018). Revisiting aspiration and ability in international migration, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44:6, 945-963
- Čizmić, I., Sopta, M. i Šakić, V. (2005). *Iseljena Hrvatska*. Golden marketing - Tehnička knjiga: Zagreb.
- Đuras, M., (2018). *Proces odljeva mozgova i kako ga zaustaviti?*, Sveučilište u Zagrebu Fakultet organizacije i informatike Katedra za organizaciju (diplomski rad).
- Ilišin, V. (2000). Promjene u slobodnom vremenu mladih. Zagreb, *Napredak*, 141 (4), 419-429.
- Jurić T., (2017). Suvremeno iseljavanje Hrvata u Njemačku: karakteristike i motivi. *Migracijske i etničke teme*, broj 3: 337–371.
- Kanižaj, F., (2018). *Suvremeno iseljavanje iz Hrvatske u Švedsku: uloga migrantskih mreža*, Sveučilište u Zagrebu – Filozofski fakultet (diplomski rad).
- Marinac, I., (2019). Usporedba gospodarskih potencijala Istarske i Požeško-slavonske županije, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
- Marukić, M., (2018). *Demogeografska obilježja Požeško-slavonske županije*. Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet (završni rad).
- Marukić M., (2021). *Utjecaj depopulacije na gospodarstvo Požeško-slavonske županije u razdoblju 2015.-2020.* Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, geografski odsjek (diplomski rad).
- Massey, D. S. i dr., (1993). Theories of International Migration. A Review and Appraisal, *Population and Development Review* 19 (3), 431-466.
- Mesić, Milan (2002) *Međunarodne migracije - tokovi i teorije*. Zagreb: FF Press i Societas.
- Nejašmić, I., (2005). *Demogeografija: Stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb.
- Ognjan, A., (2019). *Odljev mozgova iz zemalja u razvoju*, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli (diplomski rad).
- Peračković, K. i Rihtar, S., (2016). Materijalizam kao društvena vrijednost i poticaj namjerama iseljavanja iz Hrvatske, *Migracijske i etničke teme*, 32 (3): 295–317
- Peruško, M., (2016). *Uzroci emigriranja mladih*, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli (završni rad).
- Pupak, H., (2020). *Iskustva mladih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstvenika (OPG-ovaca) u Bjelovarsko-bilogorskoj i Požeško-slavonskoj županiji*, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet (diplomski rad).
- Rajković Iveta, M. i Horvatin T., (2017). Suvremeno iseljavanje iz Hrvatske u Irsku s posebnim osvrtom na mlade iz Slavonije. *Migracijske i etničke teme*, broj 3: 247–274



Stiperski, Z., (1995) Hijerarhija činitelja industrijske lokacije na primjeru Zapadne Hrvatske, *Prostor*, Vol. 3, 9 (1), 11-24

Šterc, S., Komušanac, M., (2012). Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske – izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija...?, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja* 21 (3), 693-713.

Šterc, S. i Šterc, F., (2016). Demografski razvoj Dubrovačko-neretvanske županije, studija, Zagreb

Tomić, M., (2019). *Migracije i suvremeno društvo*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku (završni rad).

Velhes, P., (2021). *Suvremena emigracija iz RH - razlozi odlaska i iskustva iseljenika*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet (diplomski rad).

Wertheimer-Baletić, A., (1999). Stanovništvo i razvoj, MATE, Zagreb

#### **Elektronički izvori:**

dao.hr (17.8.2021.)

dzs.hr (29.8.2021.)

pozega.eu (13.8.2021.)

034portal.hr (13.8.2021.)

hzpp.hr (15.8.2021.)

Demografski slom: U 10 godina iz Hrvatske je iselilo 370 tisuća ljudi, najviše u jednu europsku zemlju. <https://www.vecernji.hr/vijesti/demografski-slom-u-10-godina-iz-hrvatske-je-iselilo-370-tisuca-ljudi-najvise-u-jednu-europsku-zemlju-1495355> (12.8.2021.)

Globalni barometar korupcije-EU 2021. <https://transparency.hr/hr/novost/globalni-barometar-korupcije-eu-2021-908> (13.8.2021.)

Minimalni životni troškovi u prosincu porasli za 25 kuna. <https://www.moj-posao.net/Press-centar/Details/68809/Minimalni-zivotni-troskovi-u-prosincu-porasli-za-25-kuna/2/>

Projekt Slavonija, Baranja i Srijem. <https://razvoj.gov.hr/projekt-slavonija-baranja-i-srijem-4234/4234> (15.8.2021.)

Županijska razvojna strategija Požeško - slavonske županije do 2020.godine. <https://www.pszupanija.hr/dokumenti/category/146-zupanijska-razvojna-strategija-pozesko-slavonske-zupanije-do-2020-godine.html> (18.8.2021.)

## 12. SAŽETAK

### **Emigracija iz Požeško-slavonske županije: razlozi odlaska naspram razloga ostanka**

U radu je prikazana emigracija iz Požeško-slavonske županije s naglaskom na važnost potisnih i privlačnih faktora, fenomena „odljeva mozgova“, težnji i mogućnosti te na ulogu migrantskih mreža u procesu emigriranja. Provedeno je kvalitativno istraživanje, metodom polustrukturiranog intervjua s 33 sudionika. Kroz rad je prikazano zašto su sudionici emigrirali, planiraju li se vratiti u rodni zavičaj, planiraju li sudionici, koji žive na promatranom području, emigrirati i koji su to potisni i privlačni faktori u migracijskom procesu. Prikazana je važnost fenomena „odljev mozgova“ i migrantskih mreža u emigraciji. U radu je prikazano provode li se mjere od strane županije/grada za ublažavanje emigracije i na koji način. Za kraj, prikazano je postoji li mogućnost ublažavanja emigracije i eventualni povratak emigranata i na koji način.

Ključne riječi: emigracija, Požeško-slavonska županija, potisni faktori, privlačni faktori, „odljev mozgova“, migrantske mreže

### **Summary**

#### **Emigration from Požega-Slavonia county: reasons to leave versus reasons to stay**

The paper presents emigration from Požega-Slavonia county with an emphasis on importance of push and pull factors, the *brain-drain* phenomena, aspiration vs ability and on the role of migrant network in the emigration process. Qualitative research was conducted using interviews from 33 people. Throughout the paper it is shown why did the participants emigrate, do they plan on returning to their homeland, if the participants who lived in the researched area plan on emigrating and what are the push and pull factors of emigration. Importance of the *brain-drain* phenomena and the migration networks is shown. This paper offers an insight if there are any measurements that the county or city are enforcing in order to reduce the emigration and ensure the return of emigrants. Finally, the paper presents if there is a possibility of reducing emigration and to ensure the return of emigrants and the way it could be achieved.

Key words: emigration, Požega-Slavonia county, push factors, pull factors, „brain drain“, migration networks